

αρχαιολογικά

Παροράματα τεύχους 18: Σ. 9, στ. 2.
σειρ. 15: συγκέντρωση, αντί αποκέντρωση. Σ. 67 η φωτογραφία αυτή αλλάζει θέση με εκείνη της σελ. 69
(κάτω).

Όλοι οι χώροι της Ακρόπολης ανοιχτοί

Νέα οργάνωση των χώρων γύρω από την Ακρόπολη! Οι μικροί χώροι υπόδοχης των επισκεπτών δεν ανταποκρίνονται στις σημειωμένες ανάγκες. Σήμερα οι επισκέπτες της Ακρόπολης που ζεπερνούν τις 10.000 σε μέρες αιχμής, δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν με τις παλιές εγκαταστάσεις.

Τα προβλήματα αυτά και η πρόθεση να διθούν στο κοινό όλα τα τμήματα του αρχαιολογικού χώρου που σημέρα παραμένουν απαρομνώμενα, καθώς και να διευκουλωθεί η πρόσβαση προς την Ακρόπολη και να συνενθεούν όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία γύρω από αυτή, οδήγησαν σε νέες λύσεις. Συγκεκριμένα έχει αποφασισθεί κατ' αρχήν η συνένωση του χώρου του Διονυσιακού Θεάτρου με το χώρο της Ακρόπολης, ώστε οι επισκέπτες του θέατρου να μπορούν να ανεβαίνουν κατευθείαν στην Ακρόπολη από την οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου, χρησιμοποιώντας τον αρχαιό περίπτωτο - οην οδό που περιβάλλει τον Ιερό Βράχο. Επίσης προβλέπονται νέες είσοδοι και στα ανατολικά της Ακρόπολης — στη σειρή της Πύλης του μεσαιωνικού Ριζοκαστρου — ενώ άλλη είσοδοι και στα βόρεια πλευρά — από την πύλη του Κάστρου της Υπαπαντής — θα διευκολύνουν την πρόσβαση από την οδό Πανός και το Μουσείο Κανελλοπούλου.

50.000 χρόνων δραστηριότητες στην κοιλάδα της Νεμέας

Η πρώτη μολύβδινη αφραγίδα, που έχει αποκαλυφθεί στην περιοχή (της υπεροελλαδικής α', β', και γ' περίοδου) περιλαμβάνεται στα σημαντικά ευρήματα των ανασκαφών στην κοι-

λάδα της Νεμέας και στο λόφο της Τσούγγιας, που διενεργήθηκαν από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών.

Οι αρχαιολογικές έρευνες στην περιοχή αυτή έφεραν επίσης στο φως:

α) Στην κορυφή του λόφου της Τσούγγιας στρώματα, της πρώιμης εποχής του χαλκού και υλικό, που χρονολογείται στις υπεροελλαδικές περιοχές.

β) Μεγάλο απόθεμα ολόκληρων αγγείων στο πάτωμα καμμένου δωματίου της πρωτοελλαδικής ή εποχής γ) Σε άλλον ανασκαφικό τομέα στον ίδιο χώρο, διέρθηκαν αρκετά κτίσματα της πρώιμης μυκηναϊκής εποχής (και πρωτοελλαδικής εποχής κάτω από αυτά).

δ) Τάφος στο χώρο των ανασκαφών έφερε στο φως κτίσμα με υπολείμματα δαπέδου της υπεροελλαδικής περιόδου ή εποχής. Ακόμη διέρθηκαν τα υπολείμματα κτίσματος. Η πηρομηνία της καταστροφής του ποτοθετείται στους υπεροελλαδικούς χρόνους. Εκεί δρέθηκε μεγάλο απόθεμα κουκουτσών από σταύρου. Στον ίδιο χώρο αποκαλύφθηκε σχεδόν ολόκληρο καλοδιατηρημένο κτίριο της υπεροελλαδικής α' περιόδου, φέρνοντα στο φως ποικιλότατη στοιχεία για την καταστροφή του από φωτιά.

Οι αρχαιολογικές εργασίες της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Κοιλάδα της Νεμέας, περιλαμβάνουν πολλές εξειδικευμένες έρευνες (ανθρωπολογική μελέτη των νεωτέρων οικισμών, έρευνα της ιστορικής οικολογίας της περιοχής, δείγματα σε βάθους, μελέτες εδάφους στο λόφο της Τσούγγιας κ.λ.π.), που αποκοπούν στην αύγηση και συμπλήρωση των πληροφοριών για να διασφανισθεί και αναλυθεί η εξέλιξη της ανθρωπίνης ανταλλαγής με το περιβάλλον στην περίοδο 50.000 περίπου χρόνων ανθρώπινης δραστηριότητας στην πεδιάδα της Νεμέας.

Εντοπίστηκαν 25 αρχαίες τοποθεσίες στα Μεθανά

Οικισμός της πρώιμης εποχής του χαλκού επισημάνθηκε σε μεγάλο

υψόμετρο στην περιοχή των Μεθάνων, στις επιφανειακές έρευνες που διενήργησε το Πανεπιστήμιο του Λιβερουόλι.

Αυτός ο οικισμός πρέπει να ήταν η πηγή της διασκορπισμένης κεραμεικής και του οικιανού που διέρθηκαν σε μακρινές πλαγιές;

Συνολικά η αρχαιολογική αυτή έρευνα επισήμανε, στην περιοχή των Μεθάνων, 25 αρχαίες τοποθεσίες: πρωτελλαδικές, μεσοελλαδικές, υπεροελλαδικές, κλασικές, ελληνιστικές, υπερορωμαϊκές και μεσαιωνικές.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει σειρά από ποτοθεσίες που αναγνωρίστηκαν στα υψηλότερα συστήματα επαλήλων πεδουλών, ανάμεσα στα 200 και 400 μ. και επίσης στα βουνά, όπου η φαιστειακή δραστηριότητα έχει δημιουργήσει εύφορες λεκάνες που συγκρατούν την υγρασία. Σε μερικές περιπτώσεις υπήρχε συνεχής κατοικητήριο και οχυρωμένο.

Επίσης σε ένα μεγάλο αριθμό τοποθεσιών δρέθηκε εξοπλισμός πειστηρίων λαδιού.

Στα παραδί, στο ακρωτήρι Άγιος Γεώργιος δρέθηκε πρώιμη, μέση και υπεροελλαδική κεραμεική. Οι ίδιες περιόδοι αντιπροσωπεύονται στα δείγματα από τη Νησάδι, το μικρό νησί νότια των λουτρών στην ανατολική ακτή.

Τέλος, επισημάνθηκε και μεσαιωνικός οικισμός - καταφύγιο στην κορυφή του Προφήτη Ηλία Κανουνούπιτσας, σε υψόμετρο 700 μ.

Μενελάιον Λακωνίας

Σειρά πήλινων ειδωλίων, με «τολμέρε» παραστάσεις, περιλαμβάνονται στα σημαντικά ευρήματα που ήλθαν στο φως από τις αρχαιολογικές έρευνες που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή στη Λακωνία. Στις έρευνες αυτές επισημάνθηκαν αρχαιολογικοί τόποι της πρώιμης εποχής του χαλκού, ιδιαίτερα στο οροπέδιο προς τα Χρύσαφα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποκαλύψη τόπου της μέσης εποχής του χαλκού, με πλούσια συλλογή οστράκων, πολλούς καντά στο χωριό Αφυσσού. Επίσης εντοπίσθηκε ένας μυκηναϊκός συνοικισμός, με υλικό

αρχαιολογικά

πρώιμο και ύστερο, λίγο βορειότερα της λοφοσειράς του Μενελαίου, πάνω από τον ποταμό Ευρώτα. Τα ευρήματα της αρχαϊκής εποχής είναι σχετικά λίγα, αλλά είναι αξιοσημείωτη η ανακάλυψη τεμάχων δισκοειδών ακρωτηρίων (ακροκέραμα) και άλλων πτήλιων αρχιτεκτονικών μελών. Οι τόποι της κλασικής και της ελληνιστικής περιόδου είναι άφθονοι. Η ύστερη ρωμαϊκή και πρωτοχριστιανική περίοδος συμπίπτει με μία συχνότητα οικισμών, που συγκρίνεται με εκείνη της κλασικής και ελληνιστικής περιόδου και θωμανικής περιόδου. Συνολικά επιστημόνταν 112 αρχαιολογικούς τόπους στην περιοχή που ένινε τη τοπογραφική αρχαιολογική έρευνα (η οποία εκτείνεται από τον Άγιο Κωνσταντίνο προς βορρά μέχρι την περιοχή του Μενελαίου προς νότο και τα σύνορα των Χρυσάφων στα ανατολικά, με τον ποταμό Ευρώτα ως δυτικό όριο). Η μελέτη αυτή αποτελεί αγγυλολαβανική συνεργασία.

Σκοπός της μελέτης είναι η εντόπιση αρχαιολογικών τόπων όλων των εποχών και η εκτίμηση του μεγέθους και της λειτουργίας τους.

Το Κάστρο Μυτιλήνης

Στο Κάστρο της Μυτιλήνης βρέθηκε μεγάλος αριθμός αποστασιατικών, πτήλιων ειδωλίων. Ιώας να υπήρχε λατρευτικό ιερό στην περιοχή όπου διενεργήθηκαν αρχαιολογικές έρευνες από το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, σε συνεργασία με σμάδα επιστημόνων του Πανεπιστημίου της Βρετανικής Κολομβίας και με το Ερευνητικό Συμβούλιο του Καναδά. Πολλά από τα ειδωλία καὶ που πιστεύεται πως είναι αναθεματικά, παριστάνονται μορφές λατρευτών. Τα στρώματα, που ερευνήθηκαν απέδωσαν άφθονη κεραμεική, που η χρονολόγηση της αρχίζει από την κλασική και την ελληνιστική περίοδο. Εντοπίστηκε και το μοναδικό πηγάδι της περιοχής, βάθους 29.5 μ. Βρέθηκε γεμάτο με νερό. Τα τοιχύματα του φινόνται επιμελώς επενδυμένα. Οι έρευνες οδήγησαν στο σημέρασμα ότι το κάστρο χτίστηκε ως ενιαίο σύνολο, εκτός ορισμένων τουρκικών επεκτάσεων και προσθήκων, που είναι εμφανείς.

Υστερομινωικό νεκροτάφειο στην περ. Μόχλου

Εκτεταμένο νεκροταφείο, των υστερομινωικών χρόνων, εντοπίστηκε στην περιοχή του Μόχλου Σητείας, όπου πολιότερα είχαν άλθει στο φως σημαντικές μινωικές αρχαιότητες. Εννέα λαξευτοί τάφοι βρέθηκαν ασύλητοι. Οι ταφές ήταν σε σαρκοφάγους και σε ταφικούς πίθους. Οι τάφοι περιείχαν 100 αγγεία, τα περισσότερα από τα οποία φέρουν γραπτή διαδόση. Επίσης βρέθηκαν χάλκινα κοσμήματα και δύο σφραγιδόλιθοι εξαιρετικής τέχνης.

Ρωμαϊκή ταφή

Ασύλητος κιβωτιόσχημος τάφος, της ρωμαϊκής εποχής (2ος-3ος αιώνας μ.Χ.), αποκαλύφθηκε στην περιοχή Ροδόπανη των Χανίων.

Ο τάφος είναι κατασκευασμένος από εργασμένες πέτρες της περιοχής και έχει διαστάσεις στο εσωτερικό του: μήκος 2.10μ., πλάτος 0.55μ. και βάθος 0.60μ. Περιείχε δύο ταφές, μία γυναικεία και μία ανδρική και στα κτερίσματά του περιλαμβάνονται: ζευγάρι χρυσών ενωτίων, χρυσό δακτυλίδι με δακτυλόλιθο και μια παρόσταση ανθρώπινης μορφής, δύο νοιμίσματα, γυαλίνιο σφροντύλι, δύο ακέραια γυαλίνια αγγεία και μερικά σπασμένα.

Τοιχογραφίες στην Αρχαία Κόρινθο

Τοιχογραφίες, αγγεία, οικιακά σκεύη και άλλα αποκαλύφθηκαν στις ανασκαφές έρευνες στο χώρο του αρχαίου θεάτρου στην Αρχαία Κόρινθο από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή. Από τις τοιχογραφίες έχουν διασωθεί τμήματα κίτρινων πινάκων. Οι κίτρινοι πίνακες της κύριας ζώνης του τοίχου χωρίζονται μεταξύ τους με έναν κορινθικό κίονα, ποτοθετήμενο με φόντο μια κάθετη μαύρη ζώνη. Το μεγαλύτερο σωζόμενο πλάτος της αποκαταστημένης τοιχογραφίας είναι 2.63 μ. Η τοιχογραφία με κίτρινο φόντο υποδεικνύει την ύπαρξη

κάποιου μεγάλου δωματίου σε ανώτερο πάτωμα του κτιρίου. Η χρονολογία κατασκευής των τοιχογραφιών τοποθετείται μεταξύ του 77 μ.Χ. στην Κόρινθο. Τοιχογραφίες βρέθηκαν επίσης στο δρόμο του θεάτρου. Σώζεται σειρά ερώτων, σε μικρογραφία, μερικοί από τους οποίους οδηγούν άρματα.

Μεταξύ άλλων εντυπωσιακός είναι ο αριθμός αστών από σανόνια ζώνες, κεράτων και κάτω άκρων, που βρέθηκαν στιβαρόμενό στο πάτωμα δωματίου, συνολικού βάρους περίπου 170 κιλών.

Σε υστερογεωμετρικό λάκκο, σκαμένο στο φυσικό βράχο, βρέθηκαν δόστρακα. Επειδή ο λάκκος είναι σκαμένος στο φυσικό βράχο, αποτελεί καλό παράδειγμα της δυνατότητας των Ελλήνων, στην περίοδο του 750 π.Χ., να λατομήσουν και να πρετομάσουν τη φυσική πέτρα. Δυτικά του λάκκου της γεωμετρικής εποχής, βρέθηκε σειρά από πέντε αποκολλημένους βρόνους, κατασκευασμένους στην ίδια πέτρα. Ακόμα δεν έχει καθοριστεί η χρήση τους, όπως αναφέρει ο διευθυντής των ανασκαφών Τσ. Γουιλλιαμς.

Το ιουστινιάνειο τείχος της Κορίνθου

Σημαντικό οχυρωματικό έργο του Ιουστινιανού, το ιουστινιάνειο τείχος στο νομό Κορινθίας, που εκτείνοταν σε 8 χλμ.. από τον κορινθιακό μέχρι το Σαρωνικό κόλπο. Πρόκειται να προστατευεί, με τα μέτρα που αποφασίστηκαν από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Το τείχος είναι ορατό στο μεγαλύτερο του τμήμα. Μέχρι σπέρμει και από τις δύο πλευρές του έχει διαμορφωθεί οικοδομική δραστηριότητα, που έχει υποβαθμίσει το μνημείο (και που η συνέχιση της θα επέφερε την καταστροφή του). Έτσι χαράξεται ζώνη προστασίας 25 μ. από κάθε μεριά σε όλο το μήκος του τείχους. Στη ζώνη αυτή η χρήση θα είναι αποκλειστικά γεωργική. Οι ίδιοι περιορισμοί χρήσης ισχύουν και για όλη την περιοχή που περικλείεται από τον κλειστό οχυρωματικό περίβολο (νεκροταφείο Ισθμίας).

Αποφασίστηκε επίσης η κατάρτιση

αρχαιολογικά

προγράμματος προστασίας, ανάδειξης και συντήρησης του τείχους που θα περιλαμβάνει ανασκαφική έρευνα, καθαρισμό και στερεωτικές εργασίες.

στρο της Μεγίστης. Είναι ο μοναδικός μύλος που διατηρείται αν και υπήρχαν πολλοί οπώς φαίνεται σε χαλκογραφία του 1656.

Ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου στην κοινότητα Βελλάς του νομού Αχαΐας. Πρόκειται για μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με ημικυλινδρική αψίδα, ιερού που διασώζει ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Ο υδρόμιλος στη θέση «Άβρα» στις Μηλιές Ηλείας, που το 1821 λειτούργησε ως μπαρούτσιμιλος. Είναι ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα κτίρια της περιόδου.

Το τζαμί (Δημοτικό Κινηματογράφος) στο Μόλυβο Λέσβου.

ποιά και πόση «πειθώ» διαβέτουν, ακόμα, τα συμφέροντα αυτά στους κρατικούς υπεύθυνους, ανεξαρτήτως κομμάτων και χρωμάτων...

Βασίλης Κ. Δωροβίνης

ΥΠΕΧΩΔΕ: ας σημειωθεί και ένα «σουν!»

Έγινε γνωστό από ανακοινώσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ στον τύπο ότι προωθείται η παραχώρηση και νέων αρμοδιοτήτων στους δήμους, για πολεοδομικά θέματα. Ευτυχώ, μέσα στην όλη τάση για έρθοταμα αρμοδιοτήτων σε ανέτομα φορείς όπως οι Ο.Τ.Α. στη συντριπτική πλειονότητα τους, λήφθηκε πρόνοια ώστε να εξαρέθουν τα παραδοσιακά. Σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση που δημοσιεύθηκε στις 18 Απρίλιου, εξαιρείται λοιπόν, από τις παραχωρούμενες αρμοδιότητες «η έγκριση τροποποιήσεων σχεδίων, που αφορούν παραδοσιακούς ικανούς ή τημάτων τους καθών και τροποποιήσεων οι οποίες θίγουν διατηρητέα κτίρια».

Διευκρινίζουμε ότι πρόκειται ειδικά για τον δήμο Αθηναίων και ότι οι παραχωρήσεις γίνονται με ειδικές, κάθε φορά, διατάξεις για κάθε δήμο - δέκτη τους. Εκπλήξεις δεν αποκλείονται λοιπόν, μετά μάλιστα από όσα καταγγέλθηκαν από τον ΣΔΔΣ, από όσα δημοσιεύθηκαν για την «έφοδημητη» στην κοινότητα Κοκκινούς, στη Ρόδο, από το άρθρο 4 του νέου ΓΟΚ (αναλύσεις του σε προγούμενες τεύχη της «Α.», από τη μη δημοσιεύσει - χρόνια τώρα - προεδρικών διαταγμάτων προστασίας κατ' εφαρμογή πρώτων προβλέψεων του ν. 1337/1983 και του ν. 1512/1985, και λοιπά...).

«Αλλωστε, είμαστε σε αναμονή του θεωρικού πλαισίου για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, για το οποίο και πάλι πολλά φημιλογούνται ως προς νέα έσφροτάματα άλλων αρμοδιοτήτων. Πάντως, ας σημειώσουμε αυτό το μικρό «συν» υπέρ του ΥΠΕΧΩΔΕ (και πρόγυρη ΥΧΟΠ!) αφού δεν προβαίνει σε τίποτε το θετικό υπέρ της αρχιτεκτονικής κληρονομίας κι αφού έχει προβεί σε πολλά αρνητικά, τουλάχιστο ας σημειώσουμε, κάθε φορά, τις περιπτώσεις όπου σταματά τα δεύτερα...

Βασίλης Κ. Δωροβίνης

Faites vos séminaires dans un Monument Historique.

625.

Demandez le classement

Historique et obtenez

l'ensemble des documents

complets pour vos séminaires

et vos congrès.

Le classement

Historique

est une garantie

de qualité.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

à la réussite

de votre séminaire.

Le classement

Historique

garantit la

sécurité

et l'authenticité

des documents

et de l'ensemble

des documents

qui sont nécessaires

από την Εθνική

Επιτροπή

προστασίας

της Εθνικής

Επιτροπής

προστασίας

της Εθνικής

Επιτροπής</p

αρχαιολογικά

Τα «παραδοσιακά» σε επικουρία του Υπουργείου Δ. Τάξης

Σε υπουργικές ανακοινώσεις, που δημοσιεύθηκαν στις 30 Απριλίου, για να «κυβεί το πρόβλημα των Εξαρχείων», περιλαμβάνονται, εκτός των άλλων, και εξαγγελίες για «επαναχρησιμοποίηση παραδοσιακών και εγκαταλελειμμένων κτιρίων». Η πρώτη φάση των σχετικών έργων ανάπτυξης της περιοχής αναγέλλεται ότι θα ολοκληρωθεί σε 9 μήνες. Κανένας καλόποιτος δεν μπορεί ν' αρνείται τη σωστή αρχή «αναπλάσεων» στο οικοδομικό τέρας της Αθήνας. Ειδίκες στα Εξάρχεια, όπου έχει διατηρηθεί σε κάποια κλίμακα ο παραδοσιακός χαρακτήρας των κτιρίων της περιοχής, παρόμιοι μέτρα δεν είναι απορρίπτεα. Όμως, ας μη τρέψουμε τεχνοκρατικές και ακοινωνιολόγιτες αυτοπάτες ως προς τη «άνωση» του προβλήματος της διασ των νέων, στα Εξάρχεια ή αλλού. Άλλου βρίσκονται οι ρίζες του και είναι φυσικό να μεταβιβάσουνται με τις λογικές «αναπλάσεις» χώρων και κτιρίων.

Πάντως, από την πλευρά της διατήρησης και αξιοποίησης της αρχιτεκτονικής μας κληρονομάς, είναι θετικές οι προθέσεις του ΥΠΕΧΩΔΑ, ως «προθέσεις» δέδιος, αφού στην πράξη συνέχισαν να αναθεύονται αποφάσεις για διατήρηση κτιρίων στην ίδια, ακριβώς, περιοχή. Έτσι, μετά από πολεμή «αντοχής» της αρμόδιας υπηρεσίας σε κάθε ειδίους πιέσεις, δδήθηκε το υπουργικό «πράσινο φως» για την κατεδάφιση του «διδύμου» κτιρίου της οδού Διδούτον 37-37α, η οποία και συντελεστήκε ταχύτατα τον Απρίλιο, λίγες μόλις μέρες πριν από τις παραπάνω υπουργικές ανακοινώσεις.

Βασιλής Κ. Δωροθίνης

τοποιήθηκε, στην Αθήνα, στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, η Τη ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ με τη συμμετοχή συντηρητών από όλη την Ελλάδα. Τη συνάντηση οργάνωσε το Δ.Σ. της Πανελλήνιας Ένωσης Συντηρητών Αρχ/των, προτείνοντας να καθιερωθεί επίσημα, με στάχους:

- Την ανταλλαγή απόψεων στην εφαρμογή μεθόδων και υλικών συντήρησης
- Την ανάπτυξη της ενδιαφέροντος του συντηρητή για έρευνα και θελτική στην περιοχή με μεθόδους συντήρησης
- Τη δειλιτωση της επικοινωνίας και συνεργασίας με συναφείς ειδικότητες

δ) Τη συμβολή στην πλήρωση του τεράστιου θιβλιογραφικού κενού στην Ελληνική γλώσσα σ' αυτό τον τομέα με τη δημιουργία των πρακτικών της κάθε συναντήσεως.

Κατά τη διάρκεια της δήμηρης αυτής συνάντησης έγιναν ανακοινώσεις από όλους σχεδόν τους τομείς της Συντήρησης Αρχ/των και Έργων Τέχνης.

Από τον τομέα της συντήρησης εικονών ανακοινώσεις έγιναν από τους:

— Σ. Μπαλογιάννης: «Παραπρόεδρος κατά τη διάρκεια της συντήρησης ενός πρώμου έργου του Δομινίκου Θεοτοκόπουλου».

— Λ. Κάστος: «Η κοίμηση της Θεοτόκου Αγ. Αναργύρων Χανίων. Μια εικόνα που συνεχεύνεται πολλά στοιχεία που συνθέτουν την ιστορική και αισθητική μορφή της».

— Χ. Πινεγής: «Μεταφορά φορητής εικόνας σε νέο υποστήριγμα».

Από τον τομέα «οργανικά ανασκαφικά ευρήματα» έγιναν ανακοινώσεις από τους:

Α. Μαργαριτώρα: «Η συντήρηση των αρχαίων υφασμάτων».

Γ. Μαραύτω: «Διατήρηση οργανικών υλών πάνω σε μέταλλα».

Α. Καπιζώνη, Δ. Ιγνατιάδης: «Έρευνα για τη συντήρηση αρχαιολογικού κερχιμάρτιου».

Από το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης οι: Π. Καβαδίλλας: «Συντήρηση φορέματος από τη φορεία της Αστυπάλαιας (χρ. τέλη 1800)».

Β. Παντελίδης: «Τρόποι αποθήκευσης και έκθεσης υφασμάτων».

Για τη συντήρηση ψηφιδωτού οι:

Δ. Χρυσόπουλος: «Δύο προβλήματα στη συντήρηση των ψηφιδωτών δαπέδων των προσωπειών στη Δήλω».

Κ. Ηλιογάρδου - Θ. Χριστόπουλος - Β. Αναστούλης: «Η χρηματοποίηση υπέρυθρης ακτινοθολίας στην αφίρεση υγρασίας από φυριδωτά δάπεδα».

Από τον τομέα της Συντήρησης Μετάλλων ανακοινώσεις έγιναν από Ε. Μάγγου: «Εκτίμηση των μεθόδων απομάκρυνσης χλωροιδίνων από αρχαιολογικό σίδηρο».

Μ. Λυκιαρδοπούλου: «Συντήρηση μολυδοθούλων και μολυθδίνων συμβόλων».

Επίσημη ανακοινώσεις έγιναν για την τεχνική και συντήρηση βιβλίου από Α. Γκλίνο: «Η αναβίωση μιας πεδαμής τέχνης και το ξαναζωντάνεμα μιας έχασμένης τεχνικής», από τον Κ. Ασημένο: «Η επίδραση της υγρασίας στις τοιχογραφίες» και από Δ. Σφυρίδην: «Οι επιδράσεις του φωτός στα Έργα Τέχνης και στα Υλικά συντηρήσεων».

Εισηγήσεις έγιναν από τους Σ. Μπαλογιάννη, Α. Μαργαριτώρα, Ε. Καράγιαννη και την Πανελλήνια Ένωση Συντηρητών Αρχ/των.

Ο Σ. Μπαλογιάννης με θέμα «Κανόνες Αισθητικής Αποκατάστασης», υπογράμμισε την ανάγκη υπάρχεις ελέγχου και μέτρου στις επεμβάσεις κατά τη διάρκεια της συντήρησης ενός αντικειμένου της πολιτιστικής μας κληρονομίας, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι: «Οσα λιγότερες επεμβάσεις γίνονται σε ένα έργο τέχνης, κατά τη διάρκεια της συντήρησής του, τόσο λιγότερο εκείνο θίγεται».

Στην εισήγηση του ο Α. Μαργαριτώρα με θέμα «Υλικά και επιλογή αυτών στη συντήρηση Αρχ/των. Έργων Τέχνης και Αντικειμένων ιστορικής σημασίας» ανέπτυξε τα κριτήρια επιλογής των διαφόρων υλικών που δρισκούν εφαρμογή στη συντήρηση Αρχ/των και Έργων Τέχνης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών για έρευνα σε κάθε ειδικότητα.

Η καράγιαννη με θέμα «Η κατάρτιση του συντηρητή και η οργάνωση της παιδείας στην Ελλάδα»... αναφέρθηκε στο προβλήμα της οργάνωσης της εκπαίδευσης για τον τομέα Συντήρηση Αρχ/των και Έργων Τέχνης και για την ανάγκη ίδρυσης μιας Κρατικής Σχολής Συντήρησης ανωτάτου επιπέδου».

Εισήγηση της Πανελλήνιας Ένωσης Συντηρητών Αρχ/των.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Πρώτη συνάντηση συντηρητών αρχαιοτήτων

Στις 28/29 Νοεμβρίου 1985 πραγμα-

αρχαιολογικά

Ο πρόεδρος Ν. Μίνης με θέμα: «Σκέψεις για καλύτερη οργάνωση της Συντήρησης», επεσήμανε τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας στο ΥΠΠΟ:

Έλλειψη υπαρκού προγραμματισμού
Έλλειψη ανάλογων πιστώσεων
Έλλειψη υποδομής για έρευνα και εφαρμογή νέων προηγμένων μεθόδων

Έλλειψη ενημέρωσης - βιβλιογραφίας στην Ελληνική γλώσσα.

Τόνισε δε την ανάγκη της δημιουργίας ενός Εθνικού Κέντρου Συντήρησης που να περιλαμβάνει όλες τις ειδικότητες - δυνατότητες μετεκπαίδευσης - ειδικεύσεων συντηρητών - Έρευνας, Ανάλυσης - Εξέτασης και δημιουργείσης των αποτελεσμάτων. Αποτέλεσμα της ουδήτησης που ακολούθησε τις εργασίες της Συνάντησης είναι τα παρακάτω συμπρέσαματα:

1) Όσο λιγότερες επεμβάσεις γίνονται σε ένα έργο τέχνης τόσο λιγότερο εκείνο βίγεται.

2) Ο ωστάτερος προγραμματισμός της Συντήρησης των Μνημείων με τη συμμετοχή των συντηρητών, ωστόσο καλύτερα αποτελέσματα.

3) Τεκμηρίωση των Εργασιών συντήρησης και τήρηση Αρχείου εργασιών.

4) Απαραίτητη η παρουσία του συντηρητή στις ανασκαφές.

5) Ιδιότερη σημασία πρέπει να δοθεί στην προληπτική συντήρηση.

6) Οργάνωση και επικαίεση στον τομέα Αρχαιολογικού Υπαγόρου και Οργανική Αρχ/ κά Ευρήματα.

7) Σύσταση ομάδας για έρευνα κατά τουεις για τη ωστή επιλογή μεθόδων και υλικών συντηρήσεως;

8) Δημιουργία Εθνικού Κέντρου Συντήρησης Αρχ/ των.

9) Ανώτατη Σχολή Συντήρησης.

10) Λειτουργία των ΤΕΙ και Λυκείου σε άμεση επαφή με το ΥΠΠΟ.

11) Εκπροώπηση του τομέα Συντήρησης στο Αρχ/ κό Συμβούλιο.

12) Υιοθέτηση του ορισμού του Επαγγέλματος της συντήρησης ή αντικείμενο της Επιτροπής Συντήρησης του ICOM.¹

1. Ο Συντηρητής, ορισμός του επαγγέλματος.

Ο ΣΥΝΤΗΡΗΤΗΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

1. Εισαγωγή

1.1. Σκοπός του κειμένου αυτού είναι να

ορίσει τους βασικούς σκοπούς, τις αρχές και τα απαιτούμενα προσόντα για το επάγγελμα του συντηρητή.

1.2. Στις περιοδέστερες χώρες το επάγγελμα του συντηρητή δεν έχει ακόμη ακριβώς προσδιοριστεί οποιοδήποτε συντηρητέλεγχος στην συντηρητής, δάχτετα από την έκπτωση ή το βάθος της εκπαίδευσής του.

1.3. Το ενδιαφέρον για τις επαγγελματικές αρχές και τους κανόνες (standards) της συντηρησης, καθώς και για τους κατόκους των συντηρουμένων αντικείμενων, έχει αδημοσιευτεί κατά καριούς σε διάφορες απόψεις να δοθεί ορισμός στην επάγγελμα για μπορεί να διακίνεται από συναρπαγέλματα² και να προσδιοριστεί η απαιτούμενη ειδική εκπαίδευση.

Άλλα επαγγέλματα, όπως των γιατρών, του δικηγόρου και του αρχιτέκτονα, αφού πέρασαν μια φάση αυτοεξέτασης και προσδιορισμού, έχουν καθιερώσει ευρέως παραδεκτούς κανόνες.

Τέτοιος ορισμός του επαγγέλματος του συντηρητή πρέπει ήδη να έχει πραγματοποιηθεί. Αυτός ο ορισμός θα βοηθήσει το επάγγελμα να πετύχει σε επαγγελματικό επίπεδο την ιδιονομία με άλλες επιστημένες, όπως η αρχαιολογία κ.λπ.

2. Οι δραστηριότητες του Συντηρητή

2.1. Οι δραστηριότητες του συντηρητή (δηλ. ο συντηρητής) συνιστάνται στην τεχνική εγκατάσταση, διατήρηση και συντήρηση (αποκατάσταση) της πολιτιστικής κληρονομίας.

Εξέταση είναι η προκαταρκτική διδοκασία που απαιτείται για να προσδιοριστούν και να αποδειχθούν η ιπουδιάστατη ενός αντικείμενου, η πρωταρχική δομή του και τα μικρά του, η έκπτωση της φύσης του, η αλλοίωση του και οι απώλειες του κωνών και η τεκμηρίωση αυτών των διαπιστώσεων.

Διατήρηση είναι τα μέτρα που λαμβάνονται για την επιβράδυνση ή πρόληψη της φύσης ή της καταστροφής των πολιτιστικών αγαθών με τον έλεγχο των περιβάλλοντων και την επεμβάση (θεραπεία) στη δομή τους, έχοντας ως ακότο να διατηρηθεί δοσ οντότητα, σαν διατάρα, σαν οικοτόπιο ή κατάσταση.

Αποκατάσταση είναι τα μέτρα που χρειάζονται να ληφθούν, ώστε να γίνει ένα αντικείμενο που έχει υποστεί φύση ή ήλιδη αντιτίτη με την ελάχιστη δυνατή ύβαση της αισθητικής και της ιστορικής ακεραιότητάς του.

2.2. Οι συντηρητές εργάζονται σε μονάδες υπηρεσίες προστασίας της πολιτιστικής κληρονομίας, σε ιδιωτικές επιχειρήσεις συντήρησης ή ανεξάρτητες. Εργού τους είναι να κατανοήσουν τις υλικές ιδιότητες των αντικείμενων ιστορικής και καλλιτεχνικής οπουδιάστατης με σκοπό αφενός να μαρπεμόσιουν τη φύση τους, αφετέρου δε να ενιασθούν την ικανότητά μας να διακρίνουμε τι είναι γνήσιο και τι είναι πλαστό.

3. Σπουδαιότητα και διαβάθμιση των δραστηριοτήτων του Συντηρητή

3.1. Ο Συντηρητής έχει ίδιατορεύ ευθύνη λόγου του ότι η επέμβαση (θεραπεία) γίνεται σε αναντικατάστατα γνήσια αντικείμενα που είναι συχνά μαναδικά και μεγάλης καλλιτεχνικής, θρησκευτικής, ιστορικής, επιστημονικής, πολιτιστικής, κοινωνικής ή οικονομικής αξίας.

Η αξία τέτοιων αντικείμενων δρίσκεται στον τρόπο της κατασκευής τους, στις μαρτυρίες τους ως ιστορικά τεκμήρια και συνεπώς στην ανευθύντα τους. Τα αρχαιολογικά ευρήματα είναι «πομπατική έκφραση της πνευματικής, θρησκευτικής και καλλιτεχνικής ζωής του παρελθόντος, πολλές φορές τεκμήρια μιας ιστορικής πατηγορίας, έχει από είναι έργα πρώτης καθηγηρίας, είτε από είναι έργα πρώτης καθηγηρίας».³

3.2. Η τεκμηριωμένη ιδιότητα ενός ιστορικού αντικείμενου είναι ένα πάτημα για την έρευνα στην ιστορία της τέχνης, την ένωση, την αρχαιολογία και άλλες επιστήμες από το γεγονός αυτό προκύπτει και η που διαδεκτότητα της διατήρηση της φιλοκαθηγηρίας της ακεραιότητας τους.

3.3. Επειδή ο κίνδυνος του επιβλούσιου χειρισμού ή μεταβολή της κατάστασης του αντικείμενου ενυπάρχει κατά τη διάρκεια της εφαρμογής οποιουδήποτε διάθυμου συντηρητής, ο συντηρητής πρέπει να εργάζεται σε στενή συνεργασία με τον αρχαιολόγο ή άλλους μελετητές. Μαζί πρέπει να κάνουν τη διάκριση ανώμαλου αναγκαίου και το ανέψικτο, την επέμβαση που ενιούχει τις ιδιότητες του αντικείμενου και εκείνη που είναι επιλαβής της αντικείμενου και εκείνη που είναι επιλαβής της ανεκαρδιότητά τους.

3.4. Ο συντηρητής πρέπει να έχει τεκμηριωμένη γνώση της φύσης των αντικείμενων.

Κάθι αντικείμενο περιέχει μεμρωνιά ή συνδυασμένα ιστορικά, τεχνοτροπικά, εικονογραφικά, τεχνολογικά, νοητικά, αισθητικά ή και πνευματικά μηνύματα και δεδομένα.

Συνυπολογίζοντας όλες τις παραπάνω αξίες κατά τη διάρκεια της έρευνας και της εργασίας του πάνω στο αντικείμενο, ο συντηρητής πρέπει να είναι ευαισθητός σ' αυτές, να μπορεί να αναγνωρίζει τη φύση τους και να καθοδηγείται από οπές στην εκτέλεση του έργου του.

3.5. Κατά σύντετα, όλων των επεμβάσων πρέπει να προηγείται με διεθνή και επιστημονική εξέταση του αντικείμενου, που αποκοπεί στην κατάνοηση του από όλες τις απόψεις. Επίσης οι συνέπειες καθε χειρισμού πρέπει να μελετήσονται με πλήρητη οποιοδήποτε από έλλειψη εκπαίδευσης δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει την προεργασία αυτή ή οποιοδήποτε από έλλειψη ενδιαφέροντος ή για άλλους λόγους αμελεί να δουλεύει κατ αυτόν τον

αρχαιολογικά

τρόπο. Όντων πρέπει να αναλαμβάνει την ευθύνη της θεραπείας.
Μόνο ένας καλός εκπαιδευμένος και έμπειρος συντηρητής είναι σε θέση να ερμηνεύει ορθά τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής έξτασης και να προβλέψει τις συνέπειες των αποφάσεων που έχουν προηγηθεί.

3.6. Η επέμβαση σε ένα ιστορικό ή καλλιτεχνικό αντικείμενο πρέπει να ακολουθεί μια σειρά κοινή για κάθε επιστημονική μεθοδολογία: δηλ. Ερευνα των πηγών, ανάληση, ερμηνεία, σύνθεση. Μόνο τότε μπορεί η αποπερατωμένη θεραπεία να διατηρήσει τη φυσική ακεραιότητα του αντικείμενου και να κάνει τη απουσιαστήτα του προστιθή. Το ποι σπουδαίο διαπιστώνεται ότι αυτή η προσεγγίση ενισχύει την ικανότητά μας να αποκρυπτογραφούμε το επιστημονικό μήνυμα του αντικείμενου και έτσι να συνεισφέρουμε με νέες γνώσεις.

3.7. Ο συντηρητής εργάζεται στο ίδιο το αντικείμενο. Η εργασία του, όπως αυτή του χειρώργου, είναι πάνω από όλα μια χειρωνακτική καλλιτεχνική, επιδειξία εργασίας. Παρόλα και εδώ όπως και στην περίπτωση του χειρώργου, η χειρωνακτική επιδείξη πρέπει να συνδυάζεται με θεωρητικές γνώσεις και με την ικανότητά μας πομπεί ταυτόχρονα να αδηλογεί μια κατάσταση, να ενεργεί αμέσως στο αντικείμενο και να εκτιμά τη ποια συστατικότητά του.

3.8. Η διεπιστημονική συνεργασία έχει μεγάλη σημασία, γιατί σήμερα ο συντηρητής πρέπει να εργάζεται ως μέρος μιας ομάδας. Όπως ο χειρώργος δεν μπορεί ταυτόχρονα να είναι ακτινολόγος, παθολογός ή ψυχολόγος, ο συντηρητής δεν μπορεί να είναι εμπειρογνόμανος στην τέχνη, στην ιστορία των πολιτισμών, την χημεία ή και άλλες φυσικές ή ανθρωποτεκνικές επιστήμες. Όπως κας το επάγγελμα του χειρώργου είσι και η εργασία του συντηρητή μπορεί και πρέπει να συμπληρώνεται από τα αναλυτική και ερευνητική συμπεράσματα των άλλων μελετητών.

Αυτή η συνεργασία θα λειτουργήσει καλά αν ο συντηρητής είναι σε θέση να έρθει τα ερωτήματα του με επιστημονικό τρόπο και με ακρίβεια και να ερμηνεύει ορθά τις απαντήσεις.

4. Διάρκεια από συναφή Επαγγέλματα

4.1. Οι επαγγελματικές δραστηριότητες του συντηρητή διακρίνονται από αυτές των καλλιτεχνικών ή τεχνικών επαγγελμάτων.

Ένα βασικό κριτήριο αυτής της διάρκειας είναι ότι οι συντηρητές τις δραστηριότητές τους δεν δημιουργούν νέα πολιτιστικά αντικείμενα. Αυτή την ευθύνην την έχει ο τομέας των καλλιτεχνικών και τεχνικών επαγγελμάτων, όπως του μεταλλετήχτη, του χρυσωτή, επιπλοτού, διακοσμήτη κ.λ.π., που μπορούν να κατασκευάσουν ή, παί σε υπέρθιμη δεν μπορεί να διατηρηθεί. Πάντως αυτοί μπορούν να

αφελεθούν σε μεγάλο βαθμό από τα πορίσματα των συντηρητών και από την καθοδηγηση τους.

4.2. Εισήγηση για την αναγκαιότητα ή όχι επέμβασης σε ένα αντικείμενο ιστορικής ή καλλιτεχνικής σημασίας από ένα καλλιτέχνη, τεχνίτη, συντηρητή μπορεί να γίνει μόνο για άρτια εκπαιδευμένο, άριστα καταπομένο, έμπειρο και με υψηλή επιστημονική συντηρητή.

Μόνο αυτός, σε συνεργασία με τον αρχιολόγο ή άλλου ειδικού, έχει τα μέσα να εξτάσει το αντικείμενο, να προσδιορίσει την κατάσταση του και να εκτιμήσει την απουσιαστήτα του ως υλικού τεκμηρίου.

5. Εκπαίδευση και Μόρφωση του Συντηρητή

5.1. Για να ανταποκρίνονται στα παραπόνων επαγγελματικά χαρακτηριστικά και προδιαγραφές οι συντηρητές πρέπει να έχουν καλλιτεχνική, τεχνική και επιστημονική μόρφωση και εκπαίδευση που θα βασίζεται σε αφικτική γενική παιδεία.

5.2. Η εκπαίδευση πρέπει να στοχεύει στην ανάπτυξη της ευαισθησίας και της επιδεξιότητας των χειρών, στην απόκτηση των θεωρητικών γνώσεων για τα υλικά και τις τεχνικές και στη δημιουργία αυστηρού υπόδιδουρου επιστημονικού μεθοδολογίας επίσης στην ανάπτυξη της ικανότητας να επλύνονται προβλήματα συντηρησης μεταρρυθμίσανται στην αντικείμενο με βάση την ακρίβη έρευνα και κριτική της εργασίας των αποτελεσμάτων.

5.3. Η θεωρητική εκπαίδευση και μόρφωση των συντηρητών πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα θέματα:

- Ιστορία της Τέχνης και των Πολιτισμών μεθόδους έρευνας και τεκμηρίωσής γνώση τεχνολογίας και υλικών θεωρία και αρχές (ήμηκτη) της συντηρησης
- Ιστορία και τεχνολογία της συντηρησης χημεία, βιολογία και φυσική της διαδικασίας της φθόρας και των μεθόδων συντηρησης

5.4. Εννοείται ότι η υποχρεωτική θεωρία είναι ένα ουσιαστικό μέρος των προγράμματων εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση θα πρέπει να ολοκληρώνεται μια γραπτή μελέτη ή διπλωματική εργασία και να αναγνωρίζεται ως ισότιμη ενός πανεπιστημιακού πτυχίου.

5.5. Σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης του συντηρητή πρέπει να δίνεται μεγάλη έμφαση στην πρακτική έρευνα, δεν πρέπει όμως να παραμερίζεται η ανάγκη να αναπτύχθει και να ολοκληρωθεί η ικανότητα κατανόησης των τεχνικών, επιστημονικών, ιστορικών και αιθθητικών παραγόντων. Ο απώτερος σκοπός της εκπαίδευσης αυτής είναι να δημιουργηθεί επαγγελματικός με σφραγίδη γνώση, ικανότης πνευματικά να εκτελέσουν ιδιαιτέρω πολύτολκες επεργασίες συντηρησης και να τις τεκμηρύωσουν προσεκτικά, ώστε η εργασία της συν-

τήρησης και το ιστορικό της να συνεισφέρουν όχι μόνο στη διατήρηση, αλλά σε μια βαθύτερη κατανόηση των ιστορικών και καλλιτεχνικών γεγονότων που σχετίζονται με τα αντικείμενα που συντηρούνται.

Κοπεγχάγη Σεπτέμβριος 1984

Μετάφραση: Νίκος Μίνως
Επιμέλειο: Ελευθερία Κονδυλάκη - Κόντου Τέττη Χατζηνικολάου

1. Στο σημαντικό κείμενο αναφέρεται παράλληλα ο όρος conservator - restorer με την επειχήγηση ότι χρηματοποιήθηκε συμβιβαστικά μειονεκτικά με το ίδιο επαγγελματικό καλλιτέχνη «conservator» στις Αγγλόφωνες χώρες και «restorer» σε αυτές που μιλούν λατινογενείς και Γερμανικές γλώσσες.

2. Τα διάφορα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τη συντηρηση, αρχιτεκτονικές, Αναστηλωτικές, Θετικού Επιστημονίου (Φυσικού, Χημικού) και Μηχανικού καθώς και όλα τα άλλα που συνεισφέρουν στη συντηρηση, δεν αναφέρονται σ' αυτό το κείμενο, μια και ήδη διεπονται από κοινών παραδεικτικούς επαγγελματικούς κανόνες.

1. G.S GRAF ADELMANN „Restaurator und Denkmalpfleger“ Nachrichtenblatt der Denkmalpflege in Baden - Württemberg, B. no 3, p. 61 f (1965).

B' Συνέδριο Αργολικών Σπουδών

Από τις 30/5 με 1/6/86 έγινε στο 'Άργος το Β' Συνέδριο Αργολικών Σπουδών υπό την αιγαίδα του ΥΠ.Π.Ο. Η διοργάνωση και πραγματοποίηση αντηκούν στην Εταιρεία Πελοποννησιακών Σπουδών. Συνδιοργωνώντης ήταν ο Σύλλογος Αργείων «ο Δανάος».

Από τις 64 προγραμματισμένες ανακοινώσεις έγιναν οι 50 σ' αυτές προστέθηκαν και 3 εκτός προγράμματος, σύνολο 53 ανακοινώσεις, όλες σχετικές με την Αργολίδα, που κατανεμήθηκαν σε 5 συνεδριάσεις (4 στο 'Άργος και 1 στο Ναύπλιο). Από τις 53, 21 ανήκουν στον αρχαιογνωστικό χώρο, 12 ήταν σχετικές με το Βυζαντινό και 20 με το νεώτερο Ελληνισμό.

Ο Klaus Kilian, «Μυκηναίοι και ανάκτορα της Αργολίδος. Από την αρχηγό στην αυλή του Βάνακα», με βάση την αρχιτεκτονική του μυκηναϊκού ανακτόρου έκανε την ανάλυση διάκριση και να τις τεκμηρύωσε προσεκτικά, ώστε η εργασία της συν-

αρχαιολογικά

μας για τα υπάρχοντα δεδομένα των «Ταφικών κύκλων Α και Β των Μυκηνών (μια σύγκριση αυτών)». Ο Χρήστος Μπουλώτης παρουσίασε «Νέα στοιχεία για τις Μυκηναϊκές τοιχογραφίες της Τίρυνθας» από αδιμούσευτα πρόσφατα ευρήματα. Ο John Fossey με βάση ευρήματα την ανασκαφή του (λόφος Μπαρμπούνα) όρισε την «Πολιτικο-θρησκευτική θέση της Ασίνης κατά την Υστερογεωμετρική εποχή». Η Berit Wells, «Αρολίο από Ασίνη», πρότεινε την ταύτιση του ιερού του Απόλλωνας Πυθαέως στο λόφο Μπαρμπούνα, με βάση ευρημάτων προπολεμικής ανασκαφής, αφού κατόφερε να τα «βανάψει» και να τα συσχετίσει με τη θέση. Ο Χρήστος Πιτερός «μετατόπισε» βορειότερα «Το αρχαίο στάδιο του Αργούς», υπόθεση που θα κρίνει την πρόσφατη ανάληψη ανασκαφών τομών από τον ίδιο στο χώρο. Η Κατερίνα Μπαρακάρη παρουσίασε «Αττική μελανόμορφη αγγεία από την ανασκαφή οικισκού Εγερευών Λεμπετζή στο Αργούς». Ο Χαράλαμπος Κριτζές, «Τα ταξίδια μιας Αργειτικής υδρίας», με μια νέα ανάγνωση του ανεπιγραφού αγγείου που βρίσκεται στο Μουσείο Αγκυρας (βρέθηκε στη Σύνηπτη), έδωσε λογική εξήγηση για την «ιστορία» του σκεύους. Η Ελένη Μώρου - Καποκάκη με το «Θράισμα αποθύργαφης στήλης από το Αργούς», (καταλογούς αναθημάτων ερευνώ), πιστοποίησε επιγραφικά το σώμα αρχόντων που παραδίδει ο Θουκυδίδης (V 47,9: Αρτύνω). Η Αλκημή Σταυρίδη αναφέρθηκε σ' «Ένα προβληματικό προτρίπτο της Ερέτη στο Μουσείο του Αργούς». Σε θέματα θρησκειώς αναφέρθηκαν ο Ιωάννης Λουκάς «Περί των Αργολικών μυστηρίων κατά τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους» και η Εθελίν Durie - Λουκά «Χθνιό δρόμενον και τελετουργική μήνυση. Παρατήρηση στα αρχαϊκά Αργολικά προσωπεία» (της Τίρυνθας). Στο χώρο της πρωτοιστορίας ανήκει η ανακοίνωση του Κώστα Συρόπουλου «Το Αργός κατά τους υστερομυκηναϊκούς και μεταμυκηναϊκούς χρόνους και η εγκατάσταση των Δωριείων σ' αυτό» και στην Ιστορική γεωγραφία απτή του Γ. Α. Πικούλα «Το οδικό δίκτυο της αρχαίας Οινόν (Μερκούρι), με επιπλοματική στην περιοχή των αναλόγων αρματωριών. Στο μήδο είχαν τις καταδόλες τους οι ανακοινώσεις του Κώστα Ρωμαίου

«Το αίτιο της ακυρώσεως του άθλου του Ηρακλέους με τη Λερναία Ύδρα» και «Το Κεφαλάρι του Αργούς και ο ρόλος του στην προστασία της περιοχής» (ο Ερασίνος ποταμός και η εκστρατεία του Κλεομένη Α'), της Αγλαΐας Παπασπυροπούλου «Μελάμπους ο μέγας θεραπευτής του Αργούς», της Γεωργίας Λιβεράτου «Η επιδρασης του μέθου εις την Αργολική τοπωνυμολογία» και του Νικολάου Ζαγαριάρη «Η Δανάη Υπερμήτρα». Ο Κώστας Χατζησεφάνου, «Αργειόν γένος και Κύπριος χαρακτήρα στις Ικετίδες του Αισχούλου», εξέτασε το ιστορικό πλαισίο συγγραφής της τραγωδίας. Ο Αναστάσιος Ζούμπος παρουσίασε τον «ΕΞ Αργούς Αρποκρατίαν παρά Νουμηνίων τώ έξ Άπαμειας».

Ο χώρος του Μεσαίωνα και Βυζαντίου δεν είχε αναλόγη αριθμητική εκπροσώπηση. Ο Παναγιώτης Βελιαδαρίου πρότεινε υστερότερη «Χρονολόγηση της παλαιοχριστιανικής θαυμάτησης της Επιδαύρου» με βάση τη λειτουργική κρήτη των χώρων της. Η Ταοία Οικονόμου - Συμβολή στη γνώση της παλαιοχριστιανικής Επιδαύριας», παρουσίασε μια νέα θαυματική (5-7ος μ.Χ.) στην Αγία Μαρίνη της Παλαιάς Επιδαύρου. Ο Ιωσήφ Κακούρης μίλησε για τις «Μεταβυαντινές εκκλησίες του Αιγουριού» και ο Τάσος Τρίτσουσας για την «Παρουσία ζωγράφων εξ Αργολίδος κατά τον ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα» (Μόσχαι και Κακαδάδες). Δεν έγιναν ανακοινώσεις για το νεώτερο Ελληνισμό, σχετικές με λαϊκή αρχιτεκτονική, τέχνη κλπ.

Γιάν. Α. Πικούλας

1886-1986 Εκατό χρόνια από την ίδρυση της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Ελλάδα

Φέτος γιορτάζονται τα 100 χρόνια από την ίδρυση της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στον τόπο μας. Διαφορετικές εκδηλώσεις έχουν προγραμματισθεί ανάμεσα στις οποίες είναι ένα πρόγραμμα διαλέξεων (23-27 Ιουνίου) όπου 27 καθηγητές της Μεγ. Βρετανίας και μελή της Σχολής

θα αναπτύξουν ισάριθμα θέματα που καλύπτουν τις περιόδους από την προϊστορία ως τις μέρες μας. Παράλληλα στην Κρήτη — όπου είχε γίνει από τον Sir. A. Evans η πρώτη Αγγλική αρχαιολογική ανασκαφή — οργανώνεται έκθεση με τη συνεργασία του Δήμου Ηρακλείου, που θα διαρκέσει 15 μέρες και θα στεγαστεί στην εκκλησία του Αγ. Μάρκου με θέμα: Το έργο της Σχολής στην Κρήτη από τις αρχές μέχρι σήμερα, καθώς γίνεται και ένα μικρό συνέδριο στο οποίο θα λαβώνουν μέρος 4 'Αγγλοι και 3 'Ελληνες καθηγητές.

Στην αρχή του Οκτώβρη, σε συνεργασία με το ΥΠΠΕ και το Εθνικό Αρχ. Μουσείο θα οργανωθεί έκθεση όπου θα εκτεθούν και ευρήματα που τώρα στεγάζονται στο Ashmolean Museum της Οξφόρδης.

Στις 18 Νοεμβρίου θα οργανωθεί δεύτερη έκθεση, στο Βρετανικό Συμβούλιο (Πλ. Φιλικής Επαρειας 17, τηλ. 363.32.11) με θέμα Αγγλικές ανασκαφές στην Ελλάδα εκτός από την Κρήτη (Σπάρτη, νησιά κ.λπ.). Παράλληλα θα γίνονται και διαλέξεις από 'Αγγλους και 'Ελληνες επιστήμονες.

Στις 6 Ιανουαρίου 1987, στο Βρετανικό Συμβούλιο, στη Θεσσαλονίκη, θα μεταφερθεί η έκθεση της Αθήνας. Ταυτόχρονα με τον εορτασμό γίνεται πραστιθέα στην θρέθον κονδύλια ωστε η Αγγλική Αρχ. Σχολή να μπορεί α) να δινεί 6-7 υποτροφίες σε 'Ελληνες και Κύπριους για μεταπτυχιακές σπουδές και έρευνα στην Αγγλία, β) να επεκτείνει το κτίριο της βιβλιοθήκης για να στεγαστούν οι 60.000 τόμοι και να υπάρχει άνετος χώρος για τους αναγνώστες (τόσο τα μέλη της σχολής όσο και τους 'Ελληνες ερευνητές). Για τους λόγους αυτούς η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή κάνει έκκληση στην Ελλάδα για ένα ποσό που να αντιστοιχεί τουλάχιστον με 250.000 λίρες Αγγλίας. Με αυτή την έκκληση, η Σχολή επιθεωριάνει ξανά την απόρριψη την να δώσει θαυμέτερες βάσεις στην αιώνια κατανόηση μεταβατική Βρετανίας και Ελλάδας και να ενδυναμώσει τους μακροχρόνιους δεσμούς φίλιας που συνέθενται τις δύο χώρες. Αισθάνομαστε μεγάλη ικανοποίηση για την από πλέον των εκατό χρόνων υποστήριξη που μας παρέι την Ελληνική Κυβέρνηση, κάτω από την αιγιάλη της οποίας εργάζομαστε πάντα. Η υπο-

αρχαιολογικά

στήριξη αυτή αντικατοπτρίζεται καθαρά από το γεγονός ότι η κ. Υπουργός Πολιτισμού δέχθηκε να υποστηρίξει αυτή την έκκληση μας στην Αθήνα.

Δωρεές. Οι οποιεσδήποτε δωρεές βα πρέπει να απευθύνονται στη Σχολή ως εξής:

The Secretary
The British School at Athens
Appeal
The British School at Athens
Odos Soudias 52
Athens 106 76
Phone 721.0974

Από τα Δωδεκάνησα στο Βόρειο Σίλαντ, το συνέδριο της Κοπεγχάγης

Διεθνές συνέδριο με θέμα «Αρχαιολογία της Δωδεκάνησου» πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στην Κοπεγχάγη (7-9 Απριλίου 1986). Την πρωτοβουλία για τη σύνταξη του είχε το Εθνικό Μουσείο της Δανίας (Τμήμα κλασικής αρχαιότητας και αρχαίας Μεσαιωνικής). Το Υπουργείο Πολιτισμού της Δανίας και η Fondation Carlsberg, που είχε παλιότερα χρηματοδοτήσει τόσο τις ανασκαφές της Δανικής αποστολής στη Λίνδο στις αρχές του αιώνα δύο και την εξάτομη έκδοση των πορσιμάτων, ενίσχυσαν οικονομικά τους οργανωτές. Αφορμή για τη διοργάνωση του συνέδριου ήταν η επεισοδική έκθεση για την ανασκαφή των K.F. Kinch και Chr. Blinkenberg στην Ακρόπολη της Λίνδου, που άρχισα το 1902 και ολοκλήρωθηκε το 1906, ενώ στην πόλη της Λίνδου και άλλες θέσεις της Νότιας Ρόδου συνέχιστηκε μέχρι τα πρώτα χρόνια της ιταλικής κατοχής (1914). Η ίδια έκθεση παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Ανάκτορο των Ιπποτών της Ρόδου (17-5 μέρι 30-10-1985), όπου την επισκέψθηκαν περίπου 45.000 ενδιαφερόμενοι.

Το συνέδριο έγινε στην παλαιά αίθουσα συνεδριάσεων της Δανικής Ακαδημίας Γραμμάτων και Επιστημών, στο κέντρο της Κοπεγχάγης, απέναντι από την περίφημη σε ουλογείς αρχαίων έργων τέχνης Ny Carlsberg Glyptotek. Ο καθ. Dr. Olaf Olsen, διευθυντής του Εθνικού Μου-

σείου κήρυξε την έναρξη των εργασιών, με μια ιστορική αναδρομή στο ενδιαφέρον του πνευματικού κόσμου της Δανίας για την ελληνική αρχαιότητα και την επίδραση της κλασικής αρχιτεκτονικής στη μνημειακή διαμόρφωση της νεώτερης Κοπεγχάγης. Σε χώρο του συνεδρίου λειτούργησε έκθεση σχεδίων, παράλληλα με τη μεγάλη έκθεση των αρχιτεκτόνων αδελφών Hansen στην Ακαδημία Τεχνών.⁴

Η πρώτη μέρα του συνεδρίου ήταν αφιερωμένη στην προϊστορική Ρόδο. Για την περιοδότητα κρήσης των οπτηλαίων Καλλιθέας και Κούμελου (Αρχαγάλεου) στα νεολιθικά χρόνια και το οστεολογικό υλικό του σπηλαίου των Καλλιθέων, μίλησαν ο αρχαιολόγος Διαμ. Σάμψων και ο οδηγός τίτλου M. Φουντουλάκης. Μια νέα εικόνα για το τέλος της Μέσης και τις αρχές της υστερητής Χαλκοκρατίας στην προϊστορική Ιαλυσό παρουσιάσθηκε στη KB' Εφορεία Τούλα Μαρκέτου, δινόντας τοπογραφική και στρωματογραφική στοιχεία για 7 θέσεις, όπου έκανε τα τελευταία χρόνια ανασκαφές. Για την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και την πώτη φωτιστική τέφρας στη Ρόδο μίλησε ο καθ. Χρ. Ντούμας, πρώτης έφορος Δωδεκανήσου. Ο καθ. Βασίλης Βεντζ (Πλάκη Πίλας) σε δύο ανακοινώσεις (Μυκηναϊκή κεραμική υστερήτη της YE III A:1 και Μυκηναϊκή Ρόδου: Μια σύνοψη) έδωσε μερικά αποτελέσματα από την υπερεκάρχην μελέτη του υλικού των ιταλικών προπολεμικών ανασκαφών στην Ιαλυσό, ενώ ο Christopher Mees (Πλάκη - Λιβερπούλ) μίλησε για την YE III B περίοδο στα Δωδεκάνησα. Τα πρόληματα των εξανθρωπων επαργάνωσαν στην ίδια περίοδο κάλυψε ο καθ. Θ. Γ. Παπαδόπουλος (Πλάκη, Ιωαννίνα) και ο καθ. Paul Aström (πανεπ. Göteborg) ερευνώντας σχέσεις και αλληλεπιδράσεις με την Δυτική Πελοποννήσου και την Κύπρο αντίστοιχα.

Η 2η μέρα ήταν αφιερωμένη στην κλασική Ρόδο. Σε θεματική ενότητα με αντικείμενο τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ο Γρηγόρης Κωνσταντινόπουλος, Εφόρος Δωδεκανήσου για μια περίοδο εικοσαετία και υπεύθυνος μελετητής της πολεοδομίας της Ρόδου, συνεχίστηκε την έργου του πρώτου Ελλήνα Εφόρου Ιωάννη Κοντή, ανέπτυξε την ιστορική, τα μέχρι τώρα αποτελέσματα και τους

στόχους της μελέτης του Ιπποδαμείου συστήματος της κλασικής πύλης, κυριότερη συνεισφορά της ελληνικής επιστήμης στην έρευνα της Ρόδου μέχρι σήμερα. Ο αρχιτέκτονας και αρχαιολόγος καθ. Wolfram Hoerfner (Πανεπ. Διυτ. Βερολίνου) παρουσίασε το νεώτερο σχέδιο της κλασικής πύλης, αποτέλεσμα πολύχρονης έρευνας και συγκριτικής μελέτης που κάνει σε συνέργασια με τον Dr Ing E.-L. Schwandner και τους επιστήμονες της Ειφορείας. Ο Torgothen Melander (Εθνικό Μουσείο Κοπεγχάγης) και ο Poul Pedersen (Πανεπ. Ααρχούς) μίλησαν για τον ορχαϊκό οικισμό των Βρουλών (Νότ. Ρόδου) και την Αλικαρνασσό αντίστοιχα.

Σε άλλη ενότητα, με θέμα τις λατρείες και τα ιερά της αρχαίας Ρόδου τη καθ. Marina Martelli-Cristofani (Ρώμη) έκανε ένα πρώτο απολογισμό του περιεχουένου του αποθέτη του ναού της Αθηνάς Πολιάδος στην Ιαλυσό, από προπολεμική ιταλική ασκαφή της οποίας την δημοσίευση έχει αναλάβει. Ο αποθέτης περιλαμβάνει περίπου 5000 αντικείμενα που χρονολογούνται μεταξύ του 8ου ως π.Χ. (πριν από την ορατή θεμελίωση του ναού) μέχρι και το 8^ο μισό του 4ου αι. π.Χ. Ο Filippo S. Koustos πουλός (ΚΒ' Εφορεία) μίλησε με θέμα «Λινδών θυσία». Η ανακοίνωση θα διαστέκει στο περιεχόμενο ενός άγνωστου «ιερού νόμου», που ορίζει την τελετή θυσίας στον Απόλλωνα από το πρεσβύτερο μέλος της φυλής και μια νέα επιγραφή σε βράχο της γνωστής ομάδας «Βουκοπίου» (40 δημοσιευένες επιγραφές) που χαρακτηρίζεις αρνητικά τη θυσία ως «ου βουκοπία». Οι επιγραφές αυτές, μας αναγκάζουν να αναθεωρήσουμε αρκετές από τις κρατούσες απόψεις σχετικά με το είδος και τον τρόπο τέλεσης των θυσιών σε συνδυασμό με την κοινωνική οργάνωση της Λίνδου.

Μια άλλη ομιλία σχετική με τον αρχαϊκό ναό του «Βουκοπίου» (Lane Wriedt Sorensen) δεν πραγματοποιήθηκε, θα συμπεριληφθεί όμως στη δημοσίευση των πρακτικών. Η Έφορος Ήας Σερβουδάκη παρουσίασε στην ίδια ενότητα τους τύπους ειδωλίων του αποθέτη του ιερού της Δήμητρας στην πόλη της Ρόδου, σημαντικό δείγμα ελληνιστικής κορποπλαστικής.

Σε μια χαράρτερη ενότητα θεμάτων που αφορούν τη ροδιακή κοινωνία, ο

αρχαιολογικά

Dr. Jan Zahle (Κοπεγχάγη) μίλησε για την αρχαϊκή νομισματοκοπία της Λίνδου και των άλλων ροδιακών πόλεων - κρατών που άσκησε επίδραση στην τύπους νομισμάτων της Καρίας, της Λυκίας, της Κύπρου και της Κυρηνῆς: Η επιγραφικός Δρ. E.E. Rice (Οεφόρδη) μίλησε για το θεαμά της υιοθεσίας στην ελληνιστική Ρόδο, εξετάζοντας τα αίτια εξάλωσης του φαινομένου και την επιρροή του στη λειτουργία του κανόνα τριετηρικής εναλλαγής των φυλών στη δημόσια αξιώματα. Ο καβ. Alain Bresson (Μπροτών III) μίλησε για: «Πλούτος και ιοχύς στη Λίνδο κατά την ελληνιστική εποχή» ασχοληθείς διεβδοκία με την στατιστική μελέτη τεσσάρων μεγάλων επιγραφών - καταλόγων που επιτέρουν την εξαγνή συμπερασμάτων σχετικά με τον λόγο πλούτους / πολιτική επιρροή, εφαρμόζοντας πρωτοπορικά στην έρευνα τις δυνατότητες των Η/Υ. Ο καβ. Hans Laufer (Μπρόχου) αναφέρθηκε στην αρχιτεκτονική των ταφικών μνημείων της Ρόδου, ενώ ο υφυγ. Thomas Thieme (Göteborg) αναφέρθηκε στο ύψος του Κολοσσού της Ρόδου κατά τον Πλίνιον τον Νεώτερο και του αγάλματος της Αθηνάς Παρέβοντας κατά τον Παυσανία, τεκμηριώνοντας την ύπαρξη σχετικού κανόνα.

Η τελευταία μέρα του συμποσίου ήταν αφειρωμένη στην Κω και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα. Για τις πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις στην Κω, ιδιαιτέρα αυτές που αφούριν την άγνωστη μέχρι σημερινού περιοχή αρχαϊκή Κω - Μερόπιδα (στη θέση της σημερινής πριτεύσουσας) και το νεκροταφείο της μίλησε η Χρήσιμη Κάντζη (ΚΒ'. Εφορεία), που έκανε πλήθος ανασκαφών στην περιοχή. Άλλο σημαντικό στοιχείο της οικίας της ήταν η παρουσίαση ιερού της Δήμητρας με συνέχεια λατρείας από τη Γεωμετρική περίοδο μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια. Ο Νίκος Σταυρολίδης (Πανεπ. Ρεθίμνου) παρουσίασε θραύσμα της ζωφόρου του Μαυσωλείου που βρήκε σε λιθοσωρό μέσα στο μεσαιωνικό φρούριο της Κω και που κολλάει στην κάτω δεξιά πλευρά της λεγόμενης «Γεννουτικής» πλάκας (Βρετ. Μουσ. 1022) της ζωφόρου. Το περιήριτμο Μαυσωλείο χρονομεύσεις σαν οικοδομικό και διασωματικό υλικό για τη πολιτική φρουρία του Αγ. Πέτρου (Πετρούπ. σημερινό Μπόντρουμ) και της Κω, όπως πιστο-

ποιείται και από τον 2ο τόμο (Μαρτίριες) της Δανικής ανασκαφής του Μαυσωλείου (καθ. Γέλετεσεν), που κυκλοφόρησε τις μέρες του συνεδρίου. Με μια σηνακούνωση το νομισματολόγος Jan Zahle αμφισβήτησε την παρουσία πορτραίτων του δυνάστη της Καρίας Μαουσώλου και της Αρτεμισίας σε νομίσματα της Κω, που συνήθως χρησιμεύει σαν απόδειξη της επιρροής τους. Η Kerstin Höglhammar τέλος, (Πανεπ. Ουμάλας) ασχολήθηκε με το ρόλο των αγαλμάτων στην ελληνιστική Κω.

Ο τωρινός Έφορος προϊστορικών και κλασικών αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου Γιάννης Χ. Παπαχριστόδουλος εγκαινίασε την τελευταία συνεδρίαση του συμποσίου με μια εμεριστατωμένη επισκόπηση του ανασκαφικού έργου της ΚΒ' Εφορείας τα τελευταία χρόνια, προβλέποντας καταποτικούς γάρες και διαφάνειες. Με τα Δωδεκανησιακά ονόματα της αρχαιότητας ασχολήθηκε ο καβ. P.M. Fraser (Ερέρδορ). Οι Anne Kromann και Anne Marie Nielsen ανέπτυξαν θέματα σχετικά με τα χάλκινα νομίσματα αυτοκρατορικών ρωμαϊκών χρόνων Αστυπαλαίας, Κω και Ρόδου και πορτραιτού του Μεγ. Αλεξανδρού σε νόμιμα τη Κω αντίστοιχα. Η Μαρία Μιχαλάκη - ΚΒ' Εφορεία μίλησε για ένα σύνολο εγχάρακτης υπερογεωμετρικής κεραμεικής με προέλευση την Αστυπάλαια. Η Αγάλη Αρχοντίδη (Λεσβος) ανακοίνωσε την εύρεση ροδιακής αρχαϊκής κεραμεικής με ανασκαφές στη Λήμνο και στη Χίο. Ο διευθυντής του Μουσείου Υποθυρίας Αρχαιολογίας του Μπόντρουμ (Αλικαρνασσούς) Ougur Alzrojen αναφέρθηκε ιδιαιτέρα στο σημαντικότερο νέο προϊστορικό ναύαριο του Kas (απέναντι από το Καστελλόριζο) και στη δραματική προσπάθεια που καταβάλλει η Υπηρεσία του για τη διάσωση της Στρατονίκειας στην Καρία που απελεύθεται από εξορικωτικό δραστηριότητες. Ο Βάσος Παπαδημητρίου τέλος, πολ. μηχ. του ΥΠΠΟ αναφέρθηκε στα προβλήματα φθοράς που παρουσιάζει η προπολεμική ιταλική αναστήλωση της Ακρόπολης της Λίνδου και την μελέτη που εκπονήθηκε και αρχίζει να εφαρμόζεται από το ΥΠΠΟ. Το συνέδριο παρακολούθησαν πανεπιστημιακοί και φοιτητές όλων των Σκανδιναβικών χώρων. Ο τόμος των Πρακτικών θα κυκλοφορήσει σύντο-

μα με επιμέλεια του Søren Dietz που ήταν ο οργανωτικός νους του συνέδριου και του Γ. Παπαχριστόδουλου. Η θερμή φιλοξενία των Δανών αρχαιολόγων και όλου του υπόλοιπου προσωπικού του Εθνικού Μουσείου δημιουργήσει ένα κλίμα γόνιμης ανταλλαγής απόψεων και επισπομονής συνεργασίας, εξαιρετικό ωφέλιμο, όπως φάντηκε από τις συνθήσεις, όπου συμμετείχαν και οι υπόλοιποι αρχαιολόγοι της ΚΒ' Εφορείας που παρακολούθησαν το Συνέδριο.

Ευχή όλων των συνέδρων ήταν να συνεχιστεί η προσπάθεια οικείνησης με πρωτοβουλία των Δανών με ένα νέο συνέδριο, οργανωμένο αυτή τη φορά στη Ρόδο. Μια καλή ευκαιρία θα ήταν ο γιορτασμός της 40ης επετείου από την ενωμάσωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα το 1988. Σημειώνουμες διό τη Ρόδος, χώρα πάριπολων διεθνών συναντήσεων επισπομένων, στελεχών επιχειρήσεων κλπ. φιλοένθουσια με και μοναδική φορά Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο. Ήταν το 1928, έτος ίδρυσης του Ιστορικού και Αρχαιολογικού Ινστιτούτου FERI των Ιταλών. Τα πορίσματά του δημοσιεύθηκαν τότε στον 1ο τόμο του περιοδικού «CLARA RHODOS».

Φιλίππος Κωατομητόδουπουλος, Δ.Φ. ΚΒ' Εφορεία Δωδεκανήσου

* Τον κατάλογο επιμελήθηκε η γνωστή στους αναγνώστες της ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ (τ. 17) κα Ida Haugsted

Γαλλία: πέντε χρόνια προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς (1981-1986)

Με την προσποτική των γαλλικών δουλευτικών εκλογών του Μαρτίου δημοσιεύτηκαν στο γαλλικό τύπο σειρά απολογισμών για τα πέντε χρόνια σοιαλιστικής δικαιιοθέρησης της χώρας. Είναι εμφαντικό ότι ανεξάρτητα από ιδιαιτερός κομματικής τοποθεσίας, οι εφημερίδες και τα περιοδικά σημαντική θέση έδωσαν σε απολογισμούς με αντικείμενο τη διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομίας. Νομίζουμε ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον για το ελληνικό κοινό μια σύντομη έκθεση των βα-

αρχαιολογικά

στικών σημείων των απολογισμών αυτών, ιδίως ως προς θέματα των δύο χωρών, τα οποία παρουσιάζουν κάποιες ομοιότητες. Προτιμήσαμε να χρηματοποίησμες ως κύρια πηγή άρθρο του Φρεντερίκ Εντελμάν στη «Μοντ» της 13 Μαρτίου, αφού διαπιστώσαμε ότι παρουσιάζει τα περισσότερα εχθύγενα αντικεμενικότητας. Καταρχήν θα πρέπει να σημειωθεί ότι, επί πέντε συνεχή χρόνια, δεν υπήρξε αλλαγή στο πρόσωπο του υπεύθυνου υπουργού (Πολιτισμού): ο κ. Ζακ Λάνγκ θα πρέπει να θεωρηθεί επιτυχέμενός, αφού παραμονές των εκλογών είδαν το φως στο γαλλικό τύπο κείμενα ανθρώπων κάθε πολιτικής απόχρωσης, που ζητούσαν να συνεχιστεί η πολιτική του, όποια κυβέρνηση κι αν οριζόταν μετά τις 16 Μαρτίου. Λίγο καιρό μετά την ανάληψη των καθηκόντων, ο κ. Λάνγκ ανέθεσε στον Μαξ Κερέν τη σύνταξη έκθεσης για τη γαλλική πολιτιστική κληρονομιά. Η «Έκθεση Κερέν» χαράκτηριστες ακόμη ως «εκρηκτική» και αποτελεσματική βαθοδημοτικό κείμενο για την πολιτική του υπουργείου, παρόλο που δεν ακολούθησε σε όλες τις υποδείξεις της.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ο τομέας της αρχαιολογίας στάθηκε, κατά την πεντετεύη που πέρασε, ο μεγάλος ευνούμενός του προϋπολογισμού προστασίας. Πρόκειται για περίπτωση αντιτρόφων ανάλογη με τα έσω συμβίσιμα, δηλαδή για τομέα που είχε για χρόνια παραμεληθεί και για τον οποίο υπήρχε, πλέον, κοινή η διαπιστώση ότι δύλα έπειτε ν' αλλάξειν. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι μόνον οι λειτουργικές πιστωσιες αυξήθηκαν μεταξύ 1981 και 1986 από 2,75 σε 8,47, κατά μέσον όρο, εκατομμύρια φράγκων, ενώ ιδιαίστηκε ο προϋπολογισμός για το προσωπικό έρευνας και τωρεριπλασίστηκε εκείνος για το προσωπικό πολιτιστικής πολιτικής.

Ως προς την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τα ποσοστά του προϋπολογισμού κρατιούνται στα ίδια επίπεδα με εκείνα από το 1977, αλλά γίνονται δυο χιλιάδες νέες «κτηρίες» ως διατηρητέων μνημείων, ενώ παράλληλα έγιναν διαχειριστικές βελτώσεις, με ευνοϊκές επιπτώσεις στα έξοδα συντήρησης.

Στον τομέα της αποκέντρωσης επιχειρήθηκε μια αντιστροφή του ου-

στήματος προστασίας που επικρατούσε από την εποχή του Προσπέρ Μερμέ, με αντίθετα, όμως, και με σκοπό να μη ξεφύγει η προστασία σε χειρισμούδινα, ουσιαστικά τοπικών «αρμόδιων» και αφού δεν σταμάτησε η συγκεντρωτική πληροφοριών και στοιχείων για μνημεία και αρχεία, με τα τελευταία συστήματα πληροφορικής. Οι πρόσθιτες κεφαλαίδες μέτρα προστασίας θεωρήθηκε η δημιουργία ζωνών προστασίας γύρω από ποτοθεσίες και μνημεία, που η έκταση τους εξαρτάται από την αντικεμενική πραγματικότητα κάθε τόπου, και η αντίτοιχη κατόρθωση της περιμέτρου προστασίας των πεντακοσίων μέτρων (ανάλογης με εκείνη της δικής μας νομοθεσίας του ΥΠ.ΠΟ).

Συζητήσαμε θεωρείται, αντίθετα, η ριζική αναδιοργάνωση την Ανώτερης Επιτροπής Ιστορικών Μνημείων (αντίστοιχης των δικών μας συμβουλίων του ΥΠ.ΠΟ και του ΥΠΕΧΩΔΕ) η οποία, παρόλο που «εκμετανούσθεται» κατά την πολιτική του νέου υπουργού, δεν κρίνεται ότι ανταποκρίνεται στο έργο που έχει να αντιμετωπίσει και, πάντως, η σκοπιμότητα ακόμα και της νέας σύνθετης κρίσης, επίσης, αμφιβολί, αφού ο υπουργός, σε μείζονες αποφάσεις του, προτίμησε να μη συμφωνήσει μαζί της.

Οι Γάλλοι σχολιαστές, απέναντι σε ένα σύστημα προστασίας που άρχισε να διαμορφώνεται νωρίς το 190 αιώνα και απέδωσε καρπούς, έσπερνωντας λίγο - πολύ φάσεις και καθοριστικές περιόδους της γαλλικής οικονομικής ζωής, όπως εκείνη της εντατικής ανοικοδόμησης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο τομέας της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει ν' αντιμετωπίζεται με σύνεση, δίχως την οποία δεν μπορεί να επιβιώσει. Είναι ευνόηση ότι έδω γίνεται λόγος για ένα σύστημα προστασίας που υπάρχει και δοκιμάστηκε, κι όχι για το δικό μας μη-ούστημα «προστασίας».

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

Τα μεγάλα έργα στο Παρίσι

Με συνδιοργάνωση του Γαλλικού

Ινστιτούτου Αθηνών, της Εθνικής Πινακοθήκης και του Τ.Ε.Ε. οργανώθηκαν στην Αθήνα έκθεση (4 Απριλίου - 11 Μαΐου) και επιστημονικό διήμερο (3-4 Απριλίου), με θέμα τα μεγάλα έργα που έχουν αρχίσει και τα περισσότερα ολοκληρώνονται, στα χρόνια αυτά, στο Παρίσι. Πρόκειται για τις μεγάλες πολιτιστικές μονάδες της Λευκάδας, του Ινστιτούτου του Αραβικού Κόσμου, της νέας Όπερας της Βασιλίλης (της οποίας η κατασκευή δρισκεται σε ανανεώζηση και επανέξταση) και του πρώην σιδηροδρομικού σταθμού του Ορσαί, για τη διαμόρφωση των αυλών του Λούβρου και για την επέκταση του στην πετρυγά που στεγάζει το Υπουργείο Οικονομικών, καθώς και τη δημιουργία μιας γιανναίας, κυβερνούμας αιώνας εμπρός από το συγκρότημα ουρανούευτων της Ντεφάν.

Δεν θα μεταφέρουμε, εδώ, στοιχεία που δόθηκαν αφόμουνα, σε πολύ καλά οργανωμένα φυλλάδια, και τα οποία πέρασαν σε εκτενή άρθρα του αθηναϊκού τύπου, όπου η ανταπόκριση στο γεγονός υπήρξε ομόδημη και με πολύ ενδιαφέρον. Το ίδιο ένδιαφέρον έδειξε και το κοινό, που συνέρευσε πυκνό και προκάλεσε αδιαχώρητο στις αιθουσές όπου οργανώθηκε το επιστημονικό διήμερο. Στην αίθουσα του ισογείου της Εθνικής Πινακοθήκης είδαμε, μάλιστα, με τα μάτια μας, κατά την αποχώρηση των ανθρώπων, πολλούς να «οκουπίζουν» με την πλάτη τους αναρτημένους πίνακες (μήτως η διεύθυνση της Πινακοθήκης θα πρέπει να ξανακεφθεί τη διοργάνωση συγκεντρώσεων σε χώρους μονίμων εκθεμάτων....).

Θεωρούμε, όμως, χρήσιμο να επισημάνουμε ορισμένα στοιχεία που φάνηκαν ή δόθηκαν κατά τη επιστημονικό διήμερο και τη συζήτηση που οργανώθηκε σ' αυτό. Χρήσιμο για μας, εννοείται.

Πρώτα απ' όλα είναι σημαντικό ότι, από γάλλο ομήτη, τον κ. Νουθέλ, ομολογήθηκε με ειλικρίνεια ότι ένα από τα βασικά κίνητρα για την απόφαση και ανάληψη των έργων υπήρξε η κρίση στους κλάδους της οικοδομής. Το γαλλικό κράτος, ήδη και πριν από τη σοσιαλιστική κυβερνηση, προτίμησε να αναλάβει υπεύθυνα μια πειστική «απάντηση» στην κρίση, κινητοποιώντας το καλύτερο εγχώριο και έχον ανθρώπινο δυναμικό και

αρχαιολογικά

μην αφήνοντας στον εργαλασισμό και τις «πρωτοβουλίες» του την εξέλιξη των πραγμάτων.

Αλλά εξίσου σημαντικά είναι τα στοιχεία που δόθηκαν για την ένταξη των νέων αυτών κατασκευών στον γενικότερο πολεοδομικό σχεδιασμό, για την ευτυχή ζύγιση παλιού - καινούργιου (αυλές Λουίθρου), για την πληρότητα των προγραμμάτων των σχετικών διαγνωσιών και των προδιαγραφών τους (από Ελλήνη ομήλητη, που είχε τη σχετική γνώση, τονιστήκε εύλωπτα ότι πρόκειται για πραγματικές μελέτες...), αλλά και για την οικονομική αρχή κατασκευής και διαχείρισης των κτιριακών συγκροτήματων. Αξέιται να επιμενούμε σε αυτήν, δεδομένου ότι γνωρίζουμε το προγούμενο των Πολιτιστικών Κέντρων, που ιδρυθηκαν κυρίως επί πυρούργιας Μαλάρι και έφτασαν να ακινητοποιούνταν σχέδιον, αφού η συντήρηση και λειτουργία τους έφτασε να απορροφά το σύνολο σχεδόν του προϋπολογισμού (εννοούμε, φυσικά, τη λειτουργία τους ως διοικητικών μονάδων).

Διευκρίνιτσκε, λοιπόν, ότι η οικονομική αρχή που πρωτάνευε είναι εκείνη της λειτουργίας ως επιχειρήσεων, με αυτόνομους προϋπολογισμούς και με νομική μορφή επιχειρήσεων μικτή οικονομίας. Με τον τρόπο αυτό κρατήθηκαν, αλλωστε, παρά τις τερατείστες δυσκολίες, τα προκαθορισμένα όρια των προϋπολογισμών κατασκευής. Νέρο από αυτά, δόθηκε θετική απάντηση ως προς το ερώτημα πολιτιστικές μονάδες και σχέση τους με την παραγωγικότητα: από την εποχή που άρχισαν τα έργα, δημιουργούνται κάθε χρόνο διάφορες θέσεις εργασίας, ενώ εφαρμόστηκε πολιτική «ανοιχτών συνόρων» για αρχτέκτονες, γλύπτες, διακομητές κλπ., δίνοντας έτοις και μιαν απάντηση στην κρίση αρχιτεκτονικής παραγωγής που υπάρχει στη Γαλλία.

Τονιστήκε, τέλος, ότι συχνά λύσεις εφευρύσκονται με την πρωτόθητη των σχεδίων και όχι μόνο με θεωρητικές συζητήσεις, ενώ η πιστή, η αρμοδιότητα, η φιλοδοξία και η θέληση για ανοιγμά των αρμόδιων προς το κοινό θεωρούνται από τους αρχιγνωμούς λίθους για την επιτυχία των έργων στο σύνολό τους.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν θεωρούνται ότι χώλαιναν μόνον ως προς την

Έπερα της Βασιλίλης και την αφίδα της Ντεφάνης; δεν υπήρξαν πειστικές ούτε ως προς την καθαυτού σκοτιμότητα, ούτε ως προς την οικονομική απόδοσή τους, τη στιγμή που η Οπέρα του Γκαρνίε δεν μπορεί να ξεπέρασε τη δική της κρίση, ενώ όροφοι ολόκληροι των συρανοθεύσαντων στη Ντεφάνης έξαλονοθύμων να παραμένουν ανοίκιαστοι (η αψίδα αποτελεί άλλο ένα κτίριο γραφείων). Δεν είναι τυχαίο ότι λίγες, μόνο, μέρες μετά τη επιστημονικό διήμερο ανακοινώντας στο γαλλικό τύπο ότι η κατασκευή της Όπερας στη Βασιλίλη θα ξανασύνθηται;

Πάντως, στο σύνολό τους, οι εκδηλώσεις αυτές υπέβαν θετικές και η μεγάλη προσέλευση του κοινού απέδειξε ότι απαντοκρίνονταν σε μια πραγματική ανάγκη. Ενα κοινό του οποίου επισπάναιμε και δύο περιεργείς, και «ανέδοτες» αντιδράσεις, δηλαδή την παγερή ημαχία με την οποία αντιμετώπισε την προσαλίτια του Υψηλούργου κ. Γ. Παπανδρέου, στην Πινακοθήκη, πριν τελεώσουν οι εισηγήσεις των Γάλλων αρμόδιων και πριν νίνουν τα εγκαίνια της έκθεσης από την Υπουργό κ. Μερκούρη, όπως είχε προγραμματιστεί αλλά και την παρόμοια πραγματία, δύνας και τις αποδοκιμασίες που ακούστηκαν, όπως ο κ. Μ. Δωρίδης, κατά τη διεύθετη μέρα, έθεσε έμφεσα αλλά σαφώς θέμα επιστροφής της Νίκης της Σαμοθράκη στην Ελλάδα.

Οι σωτήρες αυτές, προστίθεμεν σε άλλες παρόμοιες δύνας αυτές στην εκδήλωση για την Πλάκα, οργανωμένη από το ΥΠΕΧΩΔΕ (Βλ. προηγούμενο της «Α-1», δείχνουν, πως ότι οι πολίτες παρέχονται με αποδοκιμασία της όποιες, έυτροφές ή μη, ξεαγγελίες προθέσεων και αρχών και περιμένουν, πλέον, έργα για την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς..

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

Το Κέντρο Πολεοδομικής Αρχαιολογίας στην Τουρ

Στην πόλη Τουρ, της Γαλλίας, ιδρύθηκε στις αρχές του 1986 το γαλλικό

«Εθνικό Κέντρο Πολεοδομικής Αρχαιολογίας». Αποστολή του Κέντρου αυτού είναι η μελέτη των ειδικών θεμάτων που παρουσιάζει η αρχαιολογική έρευνα στα αστικά κέντρα, καθώς και των δρυν και προϋποθέσεων εκείνων που επιτρέπουν την καλύτερη ενσωμάτωση της στις πολεοδομικές ρυθμίσεις και στην ανάπτυξη των πόλεων. Για το σκοπό αυτό, το Κέντρο, έργο θέξει και την πληροφόρηση - παροχή στοιχείων στους αρχαιολόγους και στους διάφορους φορείς που επεμβαίνουν στην χωροταξία των πόλεων.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα του Κέντρου, που εκπονήθηκε, περιλαμβάνει, ανάμεσα σε άλλα, τη συλλογή στοιχείων για την εκτίμηση του «αρχαιολογικού δυναμικού» των πόλεων, στα πλαίσια μιας συνολικής μελέτης της «πολεοδομικής κληρονομίας», την οργάνωση επιστημονικών συναντήσεων για τη μελέτη της ή για τη δημιουργία νέων ειδικοτήτων γρύων από ιδιαιτερά θέματα της πράξης.

Το επιστημονικό αντικείμενο της «πολεοδομικής αρχαιολογίας» καθορίστηκε από τον Άγγελο Martin Biddle, αρχαιολόγο πολύ πιο μπροστά από την ειδικότητά του. Ο Henri Galinié εισήγαγε στη Γαλλία μια νέα προσέγγιση της πολεοδομικής αρχαιολογίας, που αφίνει, πια, την ανασκαφή ειδικευμένων επιστημόνων κατά χρονολογίας περιόδων και στρέψει την προσοχή στη συνολική μελέτη δόμησης των πόλεων, με όλες τις φάσεις συρρικνώσης και επέκτασης τους.

Για τον Αντρι Καλινίε, οι αρχαιολόγοι δεν πρέπει, πλέον, να σπεύδουν αγχωμένα σε ικινόπεδα, ανάμεσα σε μπουντάζες των εργαλιών. Το κράτος οφείλει να παίξει αωστότερα το ρόλο του, να συζητήσει τους δρόμους επέμβασης με τους εργαλιθίους - πέρα από κατεδαφίσεις και εκσαφάφες. Δεν πρόκειται για γενική επέμβαση και σταμάτημα της ανοικοδόμησης, αλλά για συλλογή βασικών στοιχείων για την αρχιτεκτονική κληρονομιά των πόλεων. Τελικό στάδιο της εργασίας του κέντρου θα είναι η μουσειογραφική παρουσίαση της εξέλιξης των πόλεων από την ίδρυσή τους, η παροχή στοιχείων σε ειδικούς και σε σχολεία. Καθώς και η οργάνωση περιοδικών εκθέσεων.

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

αρχαιολογικά

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Αρχαία νομίσματα

Στο Brooklyn Museum, Brooklyn N.Y. άνοιξε -και θα διαρκέσει ως τις 4 Αυγούστου- έκθεση αρχαϊκών νομίσματων της συλλογής Jonathan Rosen. Εκτίθενται 300 περίπου ελληνικά νομίσματα, άριστης κοπής, του 650 με 500 π.Χ. Διατίθεται ο κατάλογος.

Herakles / Hercules: Το πέρασμα ενός ήρωα μέσα από χίλια χρόνια κλασικής εποχής

60 έργα τέχνης σκιαγραφών την προσωπικότητα του ήρωα Ηρακλή από τον δο ιι. π.Χ. ως τον δο ιι. μ.Χ. στο The Edith C. Blum Art Institute, Bard College, Annandale - on - Hudson, NY. Η έκθεση έγινε τον Ιούλιο του 1986. Διατίθεται ο κατάλογος της.

Στο Μουσείο Ashmolean

Το Ashmolean Museum, Oxford, GB, γιορτάζει ως τις 4 Σεπτεμβρίου τα 100 χρόνια της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής της Αθήνας, με έκθεση που περιλαμβάνει σχέδια, έγγραφα κ.ά. αντικείμενα, σχετικά με τις ανασκαφές, τις οποίες έχει διενεργήσει η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, καώς και αρχαιολογικά αντικείμενα του Ashmolean, άλλα από την Κορήτη, την Κύπρο και άλλα από την κυρίως Ελλάδα και την Αίγυπτο.

Αντικείμενα στολισμού

Στο Milwaukee Art Museum, WI, από τις 20 Ιουνίου ως τις 24 Αυγούστου λειτουργεί έκθεση με θέμα «Αντικείμενα στολισμού: 5.000 χρόνια κοσμήματα», από την Walters Art Gallery,

Baltimore». Εκτίθενται περίπου 200 κοσμήματα από την Αίγυπτο, την Ελλάδα, τη Ρώμη, τη μεσαίωνική Δύση και το Βιζάντιο και άλλα που χρονολογούνται από την Αναγέννηση ως τη σημερινή εποχή (Lalique, Tiffany). Διατίθεται κατάλογος.

Στην Ολλανδία

Με τον τίτλο «Θησαυροί της Τουρκίας» οργανώθηκε (22 Ιουνίου - 22 Σεπτεμβρίου) έκθεση στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στη Leyden της Ολλανδίας, έκθεση με 410 διαλεχτά κομμάτια από 23 τουρκικά σημεία. Τα εκθέματα χρονολογούνται από την προϊστορική εποχή ως τον 200 αώνα ν. Περιλαμβάνονται αντικείμενα από τα Çatal Höyük, το θησαυρό του Πρίμου, αγαλματίδια των Χετταίων και Μυκηναϊκά αντικείμενα.

«Αργυροί θησαυροί της Πρωτοχριστιανικής περιόδου»

Με τον τίτλο αυτόν άνοιξε έκθεση στο The Walters Art Gallery, Baltimore, MD, που θα διαρκέσει ως τις 17 Αυγούστου. Συγκεντρώθηκαν 4 εκκλησιαστικοί θησαυροί που έχουν φιλοτεχνήθει στο βαίωνα, τον Χριστό αύνα του Βιζαντίου. Πρόκειται κυρίως για εκκλησιαστικά λειτουργικό σκεύη. Πειθανολογείται πως οι τέσσερεις θησαυροί αποτελούν μία και μόνο ενότητα κι αυτό προσδέχεται από την εκκλησία του Αγίου Σεργίου της Σύριας στην οποία το 1908 έγιναν λαθαρίσεις ανασκαφές. Διατίθεται ο κατάλογος.

Ο αρχιτέκτονας Χριστιανός Χάνσεν στην Ελλάδα, 1833-50

Με τον τίτλο αυτόν οργανώθηκε έκθεση -από τις 12 Απριλίου ως τις 4 Αυγούστου 1986- στα πλαίσια του συνεδρίου «Αρχαιολογία της Δωδεκανήσου» που έγινε στην Κοπεγχάγη (7-12 Απριλίου 1986). Στον κατάλογο της έκθεσης που επιμελήθηκε η Iao

Hayosteο (βλ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 17), δινονται χρήσιμες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Χρ. Χάνσεν καθώς και κατάλογος χειρογράφων του ίδιου του Χριστιανού Χάνσεν και του αδελφού του Θεόφιλου. Η έκθεση περιλάμβανε σχέδια του Χάνσεν από το ταξίδι και τη διαμονή του στην Ελλάδα.

«ΑΡΧΑΙΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ»

ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΟΥΣΚΙΝ ΣΤΗ ΧΕΡΟΝΗΣΟ ΤΟΥ ΤΑΜΑΝ. (Είναι ο τίτλος έκθεσης που λειτουργεί στη Σοβιετική πρωτεύουσα)

Σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα του Μουσείου Εικαστικών Τεχνών «Πούσκιν» στη Μόσχα, εκεί όπου το περισσότερο καλοκαίρι φιλοξενήθηκε η Ελληνική έκθεση «Ακρόπολη» που τώρα περιοδεύει στις κυριότερες πρωτεύουσες της δυτικής Ευρώπης, άνοιξε θεματική έκθεση «Αρχαία ανάγλυφα». Η διάρκεια της έκθεσης ήταν από το Μάρτιο του 1986 ως τον Απρίλιο. Σε αυτήν εκτίθενται εντυπωσιακά και ισχυρά μοναδικά ευρήματα της αρχαιολογικής αποστολής (1983 και 1985) του Μουσείου «Πούσκιν» στη χερσόνησο του Ταμάν, σε απόσταση 30 χιλιομέτρων από το Ταμάν. εκεί όπου βρισκόταν η αρχαία ελληνική αποικία ΕΡΜΩΝΑΞ (σημερινή περιοχή του κρο-ΣΝΑΝΤΑΡΑ).

Εντυπωσιακό είναι το εύρημα «Οι δύο οπλίτες». Είναι το μοναδικό ανάγλυφο που διατηρήθηκε αναλόιπωτο από τη φθορά του χρόνου. Σύμφωνα με την ομόφωνη γνώμη αστικειών και ξένων ειδικών, το ανάγλυφο «Οι δύο οπλίτες» είναι ιστορικός. Χρονολογείται μεταξύ του 375-350 π.Χ. και θεωρείται έργο

αρχαιολογικά

АНТИЧНЫЕ

Το σέμφυλλο του οδηγού της εκθεσης

Τέλος Ιουλί 1985 γίνεται μεταφορά του ευρήματος στη Μόσχα

Στη θέση 1 το 1982 βρέθηκε επιτύμβιο ανάγλυφο που απεικονίζεται νεανις σε θέση εποιότητας. Χρονολογικά ταυτίζεται με τους -δύο απίτες-

Αρχαίο ρωμαϊκό κτίριο στη θέση 2
μεταξύ οικοδομών της ΑΕΙ και της Εθνικής Τεχνολογίας

Από αρχαιολογικό έντυπο πάνω από 2.000 χρόνων στη θέση 2 της ΑΕΙ, που αποκαλύφθηκε στη διάρκεια των ανασκαφών το 1987, κατασχέθηκε από την Εθνική Τεχνολογία.

Ασθενολογικό ανάγλυφο «Αμαζόνομαχοι» (τέλος 4ου αργές 3ου π.Χ. αιώνα), έργο θαυμοπόρης καλλιτέχνη, βρέθηκε το 1983 στη θέση 2 του γενικού πλάνου.

Από αρχαιολογικό έντυπο πάνω από 2.000 χρόνων που αποκαλύφθηκε στη θέση 2 της ΑΕΙ, που αποκαλύφθηκε στη διάρκεια των ανασκαφών το 1987, κατασχέθηκε από την Εθνική Τεχνολογία.

Τμήμα της αρχαιολογικής συλλογής του Μουσείου Πουσκίν στη Μόσχα

αρχαιολογικά

της Αττικής Σχολής που πιθανότατα μεταφέρθηκε από την Ελλάδα. (Και η Ελληνίδα επιστήμονας Εύη Τουλούπη να διαπιστώσε με μια πρώτη ματιά (τον Ιούλιο του 1985, ελληνική αντιπροσωπεία θριάσκοτάνε στη Μούσειο Πούσκιν με την ευκαιρία της έκθεσης «Ακρόπολη» και ακριβώς εκείνο το διάστημα μεταφέρθηκε από τις ανασκαφές το εύρημα για το οποίο γίνεται λόγος) πως το εύρημα είναι πολύ αξιόλογο και σημαντικό.

Η μοναδικότητα αυτού του έργου θριάσκεται όχι μόνο στην άριστη του κατάσταση αλλά και στο τεράποτο μέγεθός του (ύψος = δύο μέτρα, πλάτος περίπου = ένα μέτρο, ύψος πάνω από 600 κιλά, θρέψης σε βάθος ενός μέτρου).

Η υπεύθυνός της Έκθεσης (και διευθύντρια των ανασκαφών) Δρ. Ιστορικών Επιστημών - αρχαιολόγος Έλενα Σαβόστινα, που είχε την τύχη να θρεπτεί την επιτύμβια αντή πλάκα την τρίτη κιόλας μέρα (Ιούνιος 1985) των συστηματικών ανασκαφών στο συνοικισμό «Γιούμπελενί» (Άρχ. - Ερμανάδ) της περιοχής Κροανάντρ στη βόρεια περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, προθυμοποιήθηκε να μας ξεναγήσει (εικ. 3).

Η αρχαιολογική έρευνα του περιουσού καλακούριου έφερε στο φως λειψανά αρχαιού αγροκτήματος (Συνολικής δάσκατας = 200τών όπου τα ευρήματα χρονολογούνται από το 1ο αιώνα μ.Χ. και τον 1ο αιώνα μ.Χ.). Σε αυτό λοιπόν το αγρόκτημα η συνάδελφος Έλενα Σαβόστινα «έθαψε» τους «δύο απόλειτες» που «δέθηλα» είχαν χρηματοποιηθεί από τους αρχαιούς κιτίστες ως σκαλαπότη στην είσοδο οικιάς. Φαίνεται πως κάποιοι εκεί κάποια υπήρχε εγκαταλεμένην νεκρόπολη, απ' όπου μετέφεραν μαρμάρινες επιτύμβιες πλάκες για να χρηματοποιήσουν ως οικοδομικό υλικό, όπως μια εξήγηση της Έλενα Σαβόστινα. Τώρα εμείς ευγνωμούντο με τους αρχαιούς κιτίστες γι' αυτή τους την «ιερουσλαία».

24 αιώνες περίπου, η πλάκα, τοποθετήθηκε με την πρόσφυση προς τα κάτω, έφεσε ως μέρες μας ανέπαφη.

Κοιτάζοντας το έργο μπορούμε να κάνουμε ορισμένες παρατηρήσεις: Στα έργα της κλασικής εποχής το μάρμαρο κυριολεκτικά «αναπνέει» κάτω από τις ενδυμασίες, τονίζοντας

την αρμονία και την πλαστικότητα του ανθρώπινου σώματος, όμως εδώ βλέπουμε (εικ. 1) επιπέδους και σχηματικούς κορμούς, ογκομετρικά σχεδόν κεφάλια, ενδυμασία που δεν είναι χαρακτηριστική για τα κλασικά έργα π.χ. ο χιτώνας του νεαρού οπίλητη είναι δεμένος κατά ασυνθίστο για τους Έλληνες τρόπο, ανάλογες τέτοιες ενδυμασίες προς το παρόν δεν έχουν θρεψει.

Υποθέτουμε ότι «Οι δύο οπίλητες» ίσως να είναι ειδική παραγγελία πλάκου Βοσπορίτη στην Έλληνα καλλιτέχνη. Ο χρόνος, οι μελέτες και οι έρευνες ελπίζουμε ότι θα μας λύσουν αυτή μας την απορία.

Το νέο αυτό απόκτημα παρουσιάζεται στο Μουσείο Πούσκιν μαζί με ένα άλλο είδους σημαντικό εύρημα: Πρόκειται για μέρος ζωφόρου αρχαίου κτηρίου του τέλους του 4ου - αρχ. 3ου αι. π.Χ. που παριστάνει μάχη πεζών Ελλήνων με ομαδόνες. Αυτό απάγγιψε θρέψης σε αποσπασματική κατάσταση (μερικά κομμάτια μόνο, το υλικό του είναι ο ασθεντόλιθος).

Το ανάλυφο της «Αμαζονομαχίας», (βλ. φωτ.) είναι αναμφιθήτητα από τα καλύπτες δημηουργίες Βοσπορίτη γλύπτη που έχουν θρεψει μέχρι σήμερα. Το πιθανότερο είναι ότι απεικονίζει τη μάχη μεταξύ του Αχιλλέα και της Βασιλίσσας των Αμαζόνων, μορφές δημηφύλες της ελληνικής μυθολογίας και στις βόρειες περιοχές του Εύρευου Πόντου (οπιμέρ. Μαύρης Θάλασσας).

Αυτά τα δύο έργα και άλλα (που λόγω της μικρής έκτασης αυτού του σημειώματος αυτή τη πορφά δεν θα μνημεύονται) όχι μικρότερες ενδιαφέροντος, καθώς και πλάνως φωτογραφικό υλικό, (ευχαριστούμε και από τη θέση αυτή την και. Ε. Σαβόστινα για την παραχώρηση μέρους του φωτογραφικού της αρχείου των πρόσφατων αρχαιολογικών ανασκαφών. Επίσης ευχαριστούμε τον φωτογράφο του Μουσείου κ. Αλεξανδρή Μποτακαρίδη), μετά τη λήξη αυτής της θεματικής έκθεσης, θα πάρουν τις μνήμες πλέον θέσεις τους στην αρχαιοελληνική συλλογή του Μουσείου (βλ. φωτ. απόψη της συλλογής του Μουσείου).

Ας σημειώσουμε επίσης ότι το Μουσείο Πούσκιν πραγματοποιεί συνεργειες συστηματικές ανασκαφές εδώ και 60 χρόνια μιλάμε πάντα μόνο για

τις ανασκαφές αυτού του Μουσείου, για άλλες αρχαιολογικές δραστηριότητες αλλών ιδρυμάτων ήλ. «Αρχαιολογία τ. 12»). Ήδη μερικές γενιές αρχαιολόγων εξέρευνον τις τεράστιες εκτάσεις του πρώτη Βασιλείου του Βοσπόρου στις Βόρειες ακτές της Μαύρης θάλασσας, στο νότιο δηλαδή τμήμα της Ευρωπαϊκής ΕΣΣΔ.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
Voronezh State University / ΕΣΣΔ

ΒΙΒΛΙΑ

Μάνικα I, μια προϊστορική πόλη στη Χαλκίδα

Αδαμάντιος Σάμψων

Εταιρεία Ευρωπαϊκών Μελετών, Αθήνα 1985

Η Πρωτελαδική θέση της Μάνικας, γνωστή από τις αρχές του αιώνα, έχει αρχίσει τα τελευταία τέσσερα χρόνια να ανασκάπτεται συστηματικά. Πρόσφατα διαπιστώθηκε ότι ο οικισμός εκτείνεται σε μάρτιαση μεγαλύτερη από 700 στρέμματα και ότι μια εκτεταμένη οργανωμένη επαρχία προστάθηκε πάλι κοντά σ' αυτόν. Η ΠΕ αυτή πόλη είχε φτάσει σε υψηλό επίπεδο αστικοποίησης, έχοντας πυκνό πληθυσμό που αποτελείται από εμπόρους, τεχνίτες κλπ. Η υπαρχή ιεραρχημένης κοινωνίας είναι ευφανής από τους τάφους που έχουν ανασκαφεί. Η ακμή μιας τέτοιας μεγάλης πόλης στην Πρωτελαδική περίοδο, εξηγείται από τη στρατηγική θέση της Μάνικας, η οποία έλεγχε το στενό του Ευρίπου και είχε αναλάβει τη μεταφορά και κατεργασία των μετάλλων και του οφνανού. Είναι πολύ πιθανό ότι υπήρχε έντονο εμπόριο πρώτων υλών ή εξερεύνησης εργαλείων με τη Στερεά Ελλάδα και πιθανώς με τη Θεσσαλία. Η θέση της πόλης μεταξύ δύο ευφορίων πεδίων διάδομης της Εύβοιας, δείχνει ότι η Μάνικα έλεγχε μεγάλο μέρος της κεντρικής Εύβοιας, που την ίδια εποχή είναι πυκνά κατοικημένη.

αρχαιολογικά

Το βιβλίο αποτελεί δημοσίευση των ανασκαφών του 1982, 1983, ενώ ταυτόχρονα γίνεται επαναδημοσίευση του υλικού από την παλιά ανασκαφή των αρχών του αιώνα. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει λεπτομερής μελέτη του ανθρωπολογικού υλικού, καθώς και εκτεταμένη περίληψη στα αγγλικά.

Σίνδος

Ιουλία Βουστοπούλου, Αικ. Δεσποπόνη, Βασ. Μισαλίδου, Μιχ. Τιθέριος

Έκδ. Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων
Αθήνα 1985

Πρόκειται για τον πρώτο επιστημονικό καταλόγο μόνιμης έκθεσης που τυπώνεται στην Ελλάδα και συνοδεύεται την ομώνυμη έκθεση που στεγάζεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Η έκδοση αυτή, που χαρακτηρίστηκε ως «έργο μητεμιακού» στην πορφή και το περιεχόμενο, περιλαμβάνει εκτενή περιγραφή, πλήρη εικονογράφηση και βιβλιογραφική ενημέρωση των ευρημάτων από 36 τάφους επιλεγμένους, από τους 121 του αρχαίου νεκροταφείου που αποκαλύφθηκε το 1980 κοντά στη σημερινή Σίνδο.

Έχει 312 σελίδες, 67 έγχρωμες φωτογραφίες και 295 αστρόμαυρες.

Ελληνική ναυτιλία 1776-1835

Βασίλης Κρεμμυδάς

Ιστ. Αρχείο - Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1985

Συνοπτική μελέτη που παρουσιάζει την οικονομική και πολιτική κατάσταση της εποχής και τον ρόλο του ελληνικού εμπορικού ναυτικού. Στα τέσσερα κεφάλαια της εργασίας εξετάζονται: I. Αλεξάνδρεια. Ένα μεγάλο λιμάνι της Ανατολικής Μεσογείου: Η συνολική κίνηση. 2. Οι σημαίες. 3. Η αειά του φορτίου. II. Η κίνηση στο λιμάνι της Μονής οδιά υποδιαιρεστούμενη με το κεφ. I). III. Μεσογειακές διαστάσεις του ελληνικού

εμπορίου: Διάρκειες και δυνατότητες. 1. Ελληνικά πλοια σε λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου: α. Θεσσαλονίκη (1776-1824), β. Χανιά (1776-1821), γ. Πάτρα (1812-1821), δ. Ύδρα (1811-1819). 2. Ελληνικά πλοια σε λιμάνια της Δυτικής Μεσογείου. IV. Γεωγραφία της δραστηριότητας της ελληνικής ναυτιλίας: 1. Οδησσός (1818-1824), 2. Θεσσαλονίκη (1811-1820), 3. Ύδρα (1811-1821), 4. Χανιά (1776-1811), 5. Ιταλικές πόλεις: α. Αγκόνα (1776-1821), β. Βενετία (1815-1819), γ. Λιθόρνο (1808-1816-1819), 6. Μασσαλία (1818-1824), 7. Αλεξανδρεία (1776-1790, 1812-1822).

Ανασκαφές και αρχαιολογικά ευρήματα στην Ελλάδα το 1984.

Gilles Touchais

BCH, τόμος 109, 1985, σελ. 759-862

Στον τόμο 109 του Bulletin de Correspondance Hellénique που εκδίδεται η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας γίνεται απολογισμός όλων των ανασκαφών (ελληνικών και ξένων Σχολών) καθώς και των τυχαίων ευρημάτων που είδαν το φως στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 1984.

Τα ψηφιδωτά της Νέας Μονής Χίου (τομ. Α' & Β')

Ντούλα Μουρίκη

Εκδ. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1985

Η εξαιρετική μελέτη των ψηφιδωτών της Νέας Μονής Χίου, της καθηγήτριας του Ε.Μ. Πολυτεχνείου, Ντούλας Μουρίκη, παρουσιάζει, με τρόπο υποδειγματικό, τα ψηφιδωτά της Νέας Μονής Χίου.

Ο Α' τόμος περιέχει το ιστορικό της Νέας Μονής, που χτίστηκε το 1042 στο μέρος όπου, λίγο νωρίτερα, τρεις μοναχοί είχαν δρει μια εικόνα της Παναγίας. Στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση του αρχιτεκτονικού τύπου του καθολικού της Μονής, αναφέρεται η κατάσταση διατήρησης των ψηφιδωτών που επιτρέπονται από σεισμούς, πυρκαϊές κλπ. Επίσης

γίνεται τεχνική πειραγραφή του κάθε θέματος και αναλύεται με θαυμάσιο τρόπο η τεχνική των ψηφιδωτών. Τέλος, παρουσιάζεται η εικονογραφική ανάλυση των παραστάσεων και η τεχνοτροπία τους. Στον Β' τόμο περιέχονται οι φωτογραφίες.

Γραμμένη από επιστημόνα, η μελέτη αυτή χαρακτηρίζεται από την απλότητα έκφρασης του ανθρώπου που είναι απόλυτα κύριος του θέματός του. Πρόκειται για υποδειγματική εργασία που ενδιαφέρει τους ειδικούς, αλλά μπορεί να διαβαστεί και από μη ειδικούς με ευχάριστη και ενδιαφέρον. Μακάρι κι άλλες επιστημονικές εργασίες τέτοιου επιπέδου να ήταν γραμμένες με τόσο σεβασμό προς τον αναγνώστη.

Η Θεσσαλονίκη και τα μνημεία της

Συλλογική εργασία

Έκδ. Εφορείας Βιβλιονών Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης
Θεσσαλονίκη 1985

Η ιστορία της Θεσσαλονίκης και τα μνημεία της, βιζαντινά και μεταβυζαντινά παρουσιάζονται με πλούσια εικονογράφηση μέσα από 200 αελιδές του ωραιού αυτού και ευχάριστου άρχοντης της συμπρωτεύουσας, που εκδόθηκε για τον εορτασμό των 2.300 χρόνων της Θεσσαλονίκης.

Archaeology

An Official Publication of the Archaeological Institute of America
15. Park Row, New York, N.Y. 10038

Το αμερικανικό αυτό αρχαιολογικό περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας στο τεύχος του Μαΐου - Ιουνίου 1986, 39, αρ. 3 (\$3.95), δημοσιεύει άρθρα για την «επικόπηση σε ένα ερημονήσιο του Κορινθιακού κόλπου» των Timothy E. Gregory (A Desert Island Survey in the Gulf of Corinth) σελ. 16-21. «Όλα όρχισαν γύρων 1960, όταν ο καθ. Sinclair Hood αναγνώρισε σε μερικά νησιά πρωτοβιτανικά θραύσματα αγγειών και μετά από μελέτη συμπέρανε (BSA 65 (1970), σελ.

αρχαιολογικά

37-45) ότι επρόκειτο για μέρη όπου είχαν καταφύγει κάτοικοι της κυρίων Ελλάδας την εποχή των Σλαβικών επιδρομών. Η μελέτη που δημοσιεύεται εξετάζει τα νησιά Κουθετί και Μακρόνησο.

Greek and Roman Sculpture in America, Masterpieces in Public Collections in the United States and Canada

Cornelius C. Vermeule

The Paul Getty Mus. Malibu and the Univ. of California Press, Berkeley, Los Angeles - London 1986

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε ειδικούς. Δεν αποτελεί κατάλογο των γλυπτών που δράσκονται στην Αμερική, παρά είναι μια σταχυολόγηση που έκανε ο συγγραφέας δίνοντάς μας τα ποι αντιπροσωπευτικά δείγματα της ελληνικής και της ρωμαϊκής γλυπτικής, που δρίσκονται σε δημόσιες αυλανές των ΗΠΑ και του Καναδά. Εκτός από την περιγραφή, τις εξηγήσεις κ.δ. που συνοδεύουν την κάθε αναφορά σε αντικείμενο, ακιγραφείται και σύντομη ιστορία των αρχαιολογικών συλλόγων στην Αμερική από το 1800. (400 σελ. 338 αστράφταρες φωτογραφίες, 30 έγχρωμες φωτογραφίες, τιμή \$ 25).

Archäologie in Deutschland

Stuttgart, 1986 (1)

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι το αρχαιολογικό αυτό περιοδικό (Αρχαιολογία στη Γερμανία) από το 1ο τεύχος του 1986 θα δημοσιεύει και ένα άρθρο αρχαιολογίας Έντης χώρας. Εται στο τεύχος αυτό (το 1ο του 1986) δημοσιεύεται άρθρο 4 σελίδων με θέμα «Ο Καστανάς στον Αέιδο (Kastanas am Axios). Στη σύντομη αυτή μελέτη γίνεται η παρουσίαση τύμβου του Καστανά, που κατοικήθηκε από πολύ νωρίς (ποιώνια εποχή του Σαλοκίου, περ. 2.000 π.Χ.) μέχρι τους Ελληνιστικούς χρόνους. Δ/νση περιοδικού: Konrad Theiss Verlag / Villastrasse 11 / 7000 Stuttgart 1 / Διυτ. Γερμανία.

«Η αναστήλωση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων στη Θεσσαλονίκη»

Εκδ. Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων
Αθήνα 1985

Στον κατάλογο της Έκθεσης, που πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία του εορτασμού των 2.300 χρόνων της Θεσσαλονίκης για να παρουσιάσει τις αναστηλωτικές εργασίες των μναδικών βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων της πόλης, δινούται πρόσθετα και ποι αναλυτικά στοιχεία για τα μνημεία, την ιστορική πορεία των αναστηλώσεων και των έργων που έχουν γίνει μετά τους σεισμούς. Επιπλέον, αντικείμενο της έκδοσης αυτής είναι η παρουσίαση του προγράμματος των στάχων και των προβλήμάτων των αναστηλωτικών εργασιών, που είναι το μεγαλύτερο και σημαντικότερο, από πλευράς επιστημονικής προσεγγίστικης, έργο που επιτελείται αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα στο χώρο των βυζαντινών και μεσαιωνικών αρχαιοτήτων. Ο κατάλογος έχει 176 σελίδες και 189 φωτογραφίες και σχέδια.

Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου (13ος-18ος αιώνας)

Βασίλης Παναγιωτόπουλος

Ιστ. Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1985

Η μελέτη αυτή εξετάζει μια από τις σημαντικότερες περιοχές της χώρας μας σε χρόνους όπου όλα είναι κάπως ασαφή:

«Αν η φύση έχει χαράξει με μοναδική αρθρίδα τα γεωγραφικά όρια της Πελοποννήσου, η ιστορία δεν μπορεί, με την ίδιη σιγουρία, να καθορίσει τις διεκτικές την εννοιολογικές και χρονολογικές τομές. Η ιστορία μάλιστα των οικισμών και του πληθυσμού, με τα υλικά και γεωγραφικά δεδομένα που είναι απλήγεντα με το ανθρώπινο στοιχείο, οριοθετεί πιο δύσκολα το δικό της πεδίο. Η χρονι-

κή διάρκεια, η θέση του οικισμού μέσα στο ζωτικό του χώρου, το μέγεθος και η μορφολογία του, το δίκτυο των οικισμών και, πάνω απ' όλα, οι οικιστές αποτελούν παραμέτρους που, ενώ η καθεμιά φαίνεται να έχει τη δική της λογική, δλες μαζί συνθέτουν ένα νέο πολύπλοκο φαινόμενο, αυτό ακριβώς που τελικά κάνει τον οικισμό χώρο φαινόμενο κοινωνικό, δηλαδή αντικείμενο της ιστορίας.

Έτσι, κάποια καινούρια προβλήματα εμφανίζονται, πιο σύνθετα από εκείνα που θέτουν χωριστά η οικονομική ιστορία, η ιστορική γεωγραφία και η ιστορική δημιουργία, πηγές και τροφοί αυτής εδώ της μελέτης».

Η μελέτη αυτή είναι από τα απαραίτητα εργαλεία για τον κάθε ιστορικό μελετητή.

«Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Τέχνη»

Υπουργείο Πολιτισμού
Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Εκδ. Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 1986.

Κυκλοφόρησε, σε εξαιρετικά επιμελημένη έκδοση, ελληνικά και αγγλικά, ο Κατάλογος της εντυπωσιακής Έκθεσης «Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Τέχνη» που ένινε στο Παλιό

αρχαιολογικά

Πανεπιστήμιο (26 Ιουλίου 1985 - 6 Ιανουαρίου 1986) στα πλαίσια των εκδηλώσεων για τον εορτασμό της Αθήνας Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης 1985. Σαράντα οκτώ Έλληνες και δύο ξένοι επιστημονες έγραψαν τα τρικάσια δύοδεκα λήμματα του Καταλόγου, την περισσότερα από τα οποία αφορούν σε έργα αδημοσίευτα ή ελάχιστα γνωστά. Διαδόσιοι είκοσι οκτώ μαρτυρούνται και εκατόν σαράντα χρωματιστοί, λαμπτήρι πίνακες εικονογράφων τα δεκαενέα χιλιάδα, δύο έμulos, πενήντα δύο τοιχογραφίες, εκατόν τρεις εικόνες και βιμούδηρα, δέξι χειρόγραφα, σαράντα επτά έργα χρυσοχροί - αργυροχροί - μεταλλοτεχνίας, δεκαπέντε έργα μικρογλυπτικής, δεκατρία εκκλησιαστική κεντητικά, πενήντα τέσσερα κεραμικά και δύο ενότητες νομιμοτάτων. Ο όριος αυτός επιστημονικής Καταλογούς συνοδεύεται από σχετική βιβλιογραφία και τέσσερα ευρετήρια: συγγραφέων, έργων, εικονογραφικού και προσωπών.

Θεσσαλονίκη

Επήσιο περιοδικό του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης, του Δήμου Θεσσαλονίκης
Τόμος 1, 1985

Στον 1ο αυτό τόμο του περιοδικού ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ συγκεντρώθηκαν πολύ ενδιαφέρουσες εργασίες. Διώροφες «σύνεις» της πόλης δινούνται από διακεκριμένους επιστημονες και μελετητές:

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ι. ΘΑΒΩΡΗΣ, Θεσσαλονίκη - Σαλονίκη. Η ιστορία του ανδιάτος της πόλεως ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΔΕΛΙΒΑΝΗΣ. Η Θεσσαλονίκη από οικονομικής απόψεως (315 π.Χ. - 1985 μ.Χ.). ΚΩΣΤΑΣ Λ. ΣΙΖΜΑΝΙΔΗΣ, Μακεδονικοί τάφοι στην πόλη της Θεσσαλονίκης. ΓΙΑΝΝΗΣ Π. ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, «Του αγωτάτου πατριών του θεού Καθερίου...». ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΜΠΟΥΡΗ, Δημόσιο κτίσμα των ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων στο χώρο της αρχαίας Αγοράς Θεσσαλονίκης. ΜΑΡΙΑ ΦΟΥΝΤΟΥΚΟΥ, Παραπήρεσις στο αμυντικό σύστημα των τειχών

της Θεσσαλονίκης. ΕΥΤΕΡΗ ΜΑΡΚΗ, Ο ανώνυμος σταυρικός ναός της οδού Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη. ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ, Τιμώρια η περί των κατ' αυτόν παθημάτων ΕΥΤΥΧΙΑ ΚΟΥΡΚΟΥΤΙΔΟΥ - ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ, Το γεγκαίον του ναού του Σωτήρος στη Θεσσαλονίκη ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΝΕΠΑΝΤΖΗ - ΒΑΡΜΑΖΗ, Η Θεσσαλονίκη μετά το πέρας του κινήματος των Ζηλιών (1350-1387) με βάση κυριώς της επιστολές των λογών της εποχής ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΤΖΙΟΥΜΗ, Οι τοιχογραφίες της Μονής Βλατάδων, τελευταία αναλαμπή της βυζαντινής ζωγραφικής στη Θεσσαλονίκη, ΔΕΣΤΙΟΝΙΑ ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΥΓΟΥ, Από το υπερβολικάντον νεκροταφείο της Μονής Βλατάδων. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Νομικές σπουδές στη Θεσσαλονίκη του 14ου αιώνα - Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος, ΣΩΤΗΡΗΣ Κ. ΚΙΣΣΑΣ, Η μονή της Μικρής αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη, ΑΝΝΑ ΖΟΜΠΟΥ - ΑΣΗΜΗ, Το Βεγ Ηαμαμί (Λουτρό Παρδίσιος) της Θεσσαλονίκης. ΑΝΝΑ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΜΑΝΑΣΣΗ, Φάσεις επεμβάσεων στη Βεγ Ηαμαμί.

ΦΑΙΝΗ ΒΑΧΤΣΕΒΑΝΟΥ, Το Ηαμία Βεγ τάδι μετά από το αρχικό «τεssid» της Hafsa. ΧΑΡΟΥΛΑ ΣΑΞΙΑΜΠΑΝΗ - ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Ο ναός του Αγίου Αντώνιου Θεσσαλονίκης. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΤΖΗΤΡΥΦΟΝΟΣ, Το έμπλουτο τέμπλο του καθεδρικού της Μονής Βλατάδων. ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Οι νεοαρμέτρες της Θεσσαλονίκης ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ, Θεσσαλονίκης (Πρώτη καταγραφή των υπογραφών του). ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΔΑΣ, Η ταχυδρομική ιστορία της Θεσσαλονίκης από το 1922. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΟΓΡΗΟΥ, Τα συστατικά στοιχεία του αστικού τοπίου στη Θεσσαλονίκη: Συνέπειες και αυστηρότητες ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ο Αμπεντίν πασάς και ένα ελληνικό ποίημα του. ΕΦΗ ΚΑΚΟΥΛΙΔΟΥ, Υπηρεσίες κηδεών στη Θεσσαλονίκη του 19ου αι. Δημιουργία των «Γραφείων Κηδεών». ΟΛΓΑ Δ. ΤΡΑΓΑΝΟΥ - ΔΕΛΗΠΑΝΗΣ - ΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΤΑΜΙΟΛΑΚΗΣ, Από την αρχική μελέτη εγκατάστασης του δικτύου ύδρευσης στη Θεσσαλονίκη στα τέλη του 19ου αιώνα. Σχόλια σε δύο σχέδια. ΜΙΝΑ Β. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, Αγαθοεργό ίδρυμα «Ελένη Ανδρέου Οικονόμου». Πρώτες πληροφορίες,

ΑΝΔΡΕΑΣ Θ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Από την ιστορία των αιδηροδρόμων της Θεσσαλονίκης (1915-1918). ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ, Τάκης Βαρβιτσώπης. Ένας περιπαθής του έρωτα και του θανάτου. ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΤΡΑΖΑΝΗΣ, Το πρόβλημα του χώρου στην πόλη στους πεζογράφους της Σχολής της Θεσσαλονίκης. Η περίπτωση του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη και του βιβλίου του «Μητέρα Θεσσαλονίκη». ΑΔΑΜΠΤΕΡΟΣ ΝΑΡ, Ο Εβραίος από τη Θεσσαλονίκης μέσα από τις παρομίες τους. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΓΟΥΛΑΚΗ-ΒΟΥΤΥΡΑ - ΑΓΓΕΙΚΗ ΣΑΧΙΝΗ, Η «Αφιέρεση» στη Θεσσαλονίκη.

Διεύθυνση: Οδ. Εθνικής Αμύνης και Μητροπόλεως 110 54 621 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 228.150, 228.414.

The Greek World, Classical, Byzantine and Modern

Διευθ. έκδοσης Robert Browning
Thames and Hudson, New York 1985

Στις 320 σελίδες αυτού του βιβλίου, ο αναγνώστης θα βρει χρήματα και σπάνιες πληροφορίες για τον ελληνικό πολιτισμό. Αυτά που καθιστά την εργασία τούτη χρήσιμη για τον μελετητή είναι διαδοκινή ακοπή. 70 έγχρωμες φωτογραφίες, 266 απόρρημα, 3 σχέδια, εικόνες, χάρτη, πλούσια θιβιλογραφία (τηλ. § 60).

Η Βιομηχανική υποδομή στην παλιά Θεσσαλονίκη, ενθύμιο για τα 2.300 χρόνια της πόλης

Π.Ι. Γεωργούλης
Εκδ. ΕΘΥΛ-ΕΛΛΑΣ, Θεσσαλονίκη 1985

Να και ένα λεύκωμα όχι σαν τα άλλα! Δυστυχώς κυκλοφορεί εκτός εμπορίου. Καλαίσθητη, προσεγγύμενη και σοδαρή δουλειά θα ήταν ευχής έργο να κυκλοφορήσει και στο εμπόριο.

αρχαιολογικά

«Με τον τίτλο «Βιομηχανική Υποδομή στην Παλιά Θεσσαλονίκη» θελήσαμε να προσδιορίσουμε το αντικείμενο της έκδοσης αυτής: μια ιστορική αναφορά στην υποδομή που δημιούργησε τους διάφορους οργανισμούις κοινής φωλείας (Ά' μέρος) και που επέτρεψαν την εμφάνισή την ανάπτυξη της δραστηριότητας των πρώτων βιομηχανικών επιχειρήσεων εκείνης της εποχής.

Η παρουσίαση των πρώτων αυτών επιχειρήσεων (Β' μέρος της έκδοσης), στηρίχθηκε σε επιλογή από τον κατάλογο μελών του Συνέδεμου Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος με κριτήριο την ίδρυση τους πριν το 1950 και κοινό όνταρισμα τη συνέχιση της λειτουργίας τους μέχρι σήμερα. Η επεξεργασία των αντίστοιχων κειμένων έγινε με βάση τις πληροφορίες που μας έδωσαν οι ίδιοι οι ιδρυτές τους, ή, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι διάδοχοι τους. Στο τέλος κάθε ενότητας αναφέρονται συγκεντρωτικά και οι κυριότερες βιομηχανικές επιχειρήσεις που υπήρχαν στη δεκαετία του 1930, αλλά δεν συνέχισαν τη λειτουργία τους μέχρι τις μέρες μας. Στο Γ' μέρος της έκδοσης των παρουσιάζονται αυτούσια αποστάσιμα από μαρτυρίες εποχής για τη βιομηχανία της Θεσσαλονίκης (τελευταία χρόνια οι θυμανικής κατοχής, μετά την απελευθέρωση, και περίοδος μεσοπολέμου). Οι μαρτυρίες αυτές, εκτός από το γενικό βοηθητικό περίγραμμα που προσφέρουν, περιέχουν στοιχεία για τις σημαντικότερες βιομηχανικές μονάδες που υπήρχαν στην πόλη αμέσως μετά την απελευθέρωσή της, το 1912».

Κείμενα του Πικιώνη

Από το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας, με επιμέλεια της κόρης του Δ. Πικιώνη, Αγνής και του φοιτητή της Νομικής Μιχάλη Παρούση, έκδοθήκαν σε τόμο 311 σελίδων (τιμή θιβλοπατελείου 900 δρ.), βασικά κείμενα του μεγάλου αρχιτέκτονα και δάσκαλου, που πέθανε σχετικά πρόσφατα (1968) και σφράγισε με το έργο και με την παρουσία του περισσότερα από 60 χρόνια αυτού του τόπου, δίνοντας και μιαν έμπρακτη απάντηση στο ζωτικό θέμα της παρά-

δοσης - έμπνευσης από αυτήν.

Τα κείμενα του Πικιώνη έχουν καταταγεί από τους επιμελητές σε οκτώ ενότητες, δηλαδή σε αυτοθιγγαφρικά και αναμνήσεις, σε επιστολικαία, σε λογοτεχνικά (πεζά και ποιήματα), σε κείμενα για τη λαϊκή τέχνη, για αισθητική θέματα, για την παράδοση, για το τοπίο και, τέλος, για την παράδοση και την αρχιτεκτονική. Ακολουθούν πολλού χρήσιμο πίνακες (για τη ζωή, το έργο του Πικιώνη, καθώς και πίνακας χρονολογικός των κειμένων του), όπως και λεπτομερειακό ευρετήριο. Πρόλογο έχει γράψει ο Ζήσης Λορεντζάτος;

Σε μαν εποχή όπου, από ένα θολό «ελληνοκεντρισμό», φτάσαμε σ' ένα θαύμα λαϊκισμού, χωρίς να έχουμε αφομώσει μια γνήσια και ουσιαστική «διεθνεισμό» προσέσχοντας φαινομένων πολιτισμού, ακόμα και χωρών άμεσα γειτονικών μ' εμάς, τα κείμενα του Πικιώνη, κείμενα πρώτης και μη επεξεργαμένης μεταγενέτερη γραφής, αποτελούν πολύτιμη συμβολή όπως μια νέα προσπάθεια αυτογνωσίας μας. Σε καιρούς μάλιστα, που με κίνηση από πολλές πλευρές, ίσως οδεύοντας, με πολλήν ανεμελία, λογοδιάρροια και εργολαβική ζέση, σπητην αυτοκατάρρηση μας. Δίχως, αυτή τη φορά ένεσε χείρες και ξένους δακτύλους...»

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917

Αλεξάνδρα Καραδήμου-Γερόλυμπη
Αριστοτελείας Παν/μιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1985

Οραία μελέτη (διδάκτορική διατριβή) εξετάζει το πρόβλημα από διάφορες πλευρές. Διαβάζοντάς την κανείς «Καταλαβαίνει» την πόλη ή καλύτερα τις πόλεις γενικά.

Κατάλογος της έκθεσης για την Ινδική αρχιτεκτονική

Στο προηγούμενο τεύχος της «Α» δημοσιεύεται σημείωμα για την έκθεση που οργανώθηκε πρόσφατα

στο Παρίσι, με αντικείμενο την Ινδική αρχιτεκτονική. Πληροφορούμε κι από εδώ τους ενδιαφερόμενους αναγνωτές, ότι ο σχετικός καταλόγος (σελ. 184, τιμή 185 γαλλ. φράγκα, τίτλος «ARCHITECTURES EN INDE»), απόκτησε «ELECTA MONITEUR», πωλείται και στη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού, με τον γνωστό τρόπο πληρωμής βιβλίων στο εξετ-

ρικό.

Β.Κ.Δ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ

ΓΕΡΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΙΣ

Στο τελευταίο τεύχος (αρ. 17, Νοέμβριος 1985) δημοσιεύτηκε άρθρο για τη Μονή Αγ. Νικολάου στο Μετσόβο από τον κ. Ελευθέριο Κοκόλη, «Αρχιτέκτονα - Συντηρητή» όπως υπογράφεται (σε. 35-40). Επειδή η «Αρχαιολογία» δεν μας έχει συνηθίσει σε τέτοια προχειρογραφήματα, νιώθω την υποχρέωση να βάλω μερικά πράγματα στη θέση τους. Τούτο όχι μόνο ως συνδρομής και αρχαιολόγου, αλλά και ως προϊστόμενος της Βηγ. Εφορείας Βιζαντινών Αρχαιοτήτων, που έχει την ευθύνη για το Μετσόβο.

Αρχίων από το θεωρητικό μέρος. Λυπάμας που πρέπει να τονίσω ευεύθυνες εξαρχής, ότι ο συγγραφέας αγνοεί και τη σχετική βιβλιογραφία (ελάχιστη άλλωστε), αλλά και βασικά πράγματα γύρω από τη μεταβαντινή τέχνη. Συστηματική αναίρεση των ανακριθεών θα κάλυπτε, φοβάμαι, χώρο ίσο με τον άρθρου. Περιορίζομαι δειγματοληπτικά στα παρακάτω.

1) Ο τοπικισμός και η τοπική μιθωλογία δεν είναι πάντοτε καλοί σύμβολοι στην αναζήτηση της αληθείας. Και είναι μάλλον κωμικό να ισχυρίζεται κανείς, ότι το Μετσόβο είναι «κλειδί μεταξύ Ανατολής και Δύσης»!

2) Άλλοι οι ευσεβείς πόθει - νόμιμοι, ως ένα βαθύτον των τοπίων, να αναγγέλων την ίδρυση των χωριών τους σε όσο το δυνατόν παλαιότερα χρό-

αρχαιολογικά

νια, και άλλο η ιστορική αλήθεια: δεν υπάρχει, δύο γνωρίζω, καμιά μνεία του Μετασόδου στον 7ο αιώνα (όπου, προχειρολόγηντας, τοποθετείται ο συγγραφέας της ίδρυσης του «Θέρατος Νικοπόλεως»³), ώστε πάλι μνημονεύεται στην εποχή του Νομαρχιδού Βοημούνδου τον 11ο αιώνα. Στο 12ο αιώνα το νόμα των Ιωάννη Τζέζη σημαίνει γενικά την Πίνδο⁴. Πρώτη σανμισθήτη μαρτυρία είναι, όντως, εκείνη του 1380 για το «καθοδηγούμενο Ησαΐα», που αναφέρει το λεγόμενο «Χρονικόν των Ιωαννίνων». Αυτά τα λίγα ως προς τις πηγές,

3) Δεν υπάρχει καμιά βεβαιωμένη σχέση ανάμεσα στον παραπάνω «Καθοδηγούμενο» και στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου. Τα αρχαιολογικά τεκμήρια άλλωστε είναι σαφή: δεν υπάρχουν καν ενδείξεις, που να επιτρέπουν αναγνώση του σημερινού κτίσματος στον 14ο αιώνα. Συνεπώς όλα τα υπόλοιπα προστρέφονται στο χώρο των αυθαιρέτων εικασιών.⁵

4) Ο κριτικός έλεγχος των πηγών είναι πράγμα ξένο στο συγγραφέα του άρθρου. Πώς μπλει λ.χ. για «Κρυφό Σχολείο», την ώρα που αυτό συνεισφέρει 20.000 άστρα στην «μάπα» του Μετασόδου, όπως λέει ο ίδιος;

5) Πώς γίνεται στα 1700 το Μέτασοδο να είναι «πρεοπθετής της κατέδυσεων Βιζαντίου σε ελεύθερη περιοχή με προνόμια». Ποιο Βιζαντίο υπάρχει τον δέκατο όγδοο αιώνα;

6) Στην καθαρά επιτομησική ορολογία και τις περιγραφές ο κ. Κοκόλης στυχεί ακόμη περισσότερο. Διαδέχουμε λ.χ. για «τέσσερις νάρθηκες» (εννοεί διάχωρα του θόλου-το Καθολικό έχει μόνο ένα θόλητρα, και ένα παρεκκλήσια και ανοιχτό προστώο στη νότια πλευρά), για «πέντε κάμαρες του θόλου του ναού», για συγκρίσεις των τοιχογραφιών με τα έργα του Πανούσην, για «σημαντικές ιστορικές γνώσεις» του τοιχογράφου, επειδή απεικονίζει μαρτύρια αγίων, για «άξιοπερίεργη παρουσία δύο Παντοκρατόρων» (πρόκειται, βέβαια στη δεύτερη περίπτωση για το Χριστό ως Μεγάλης Βούλης «Άγγελο», για υπάρχει τριών ζωγράφων στο Καθολικό, για μια «Κλαιουσά» του 16ου αι. (εννοεί το δυτικό θέμα της Θεοτόκου που κρατεί στα χέρια της το Εσταυρωμένο), για «σχολή GIOTTO», για «ιερά σεντόνια» (SIC)

και άλλα παρόμοια. Φοβάμαι ότι από όλο αυτό το ερασιτεχνικό συνοθύλευμα μόνο όφελος μένουν κάποιες φωτογραφίες.

Ας δούμε τώρα σύντομα μερικά «πρακτικά» ζητήματα. Ο κ. Κοκόλης μιλάει τόσο για τις επειδόματα στο κτίσμα, όσο και για τη συντήρηση των τοιχογραφιών, των εικόνων και των άλλων κειμηλίων. Ο ανύποτος αναγνώστης θα πει ότι το έχει το δικαίωμα, αφού υπογράφεται ως «αρχιτέκτων - συντηρητής». Τα πράγματα δεν είναι έτσι ακριβώς.

Πρώτα - πρώτα, ουτε ο κ. Κοκόλης,

ούτε οι χρηματοδότες και εντολοδότες του, όπως τους αναφέρει ο ίδιος («Ιδρυμα Τοσίδη και κ. Γίαννης Αθέρωφ») δεν ζήτησαν από το 1984 άδεια από την Αρχαιολογική Υπηρεσία για τις δουλειές που επρόκειτο να κάνουν στο κηρυγμένο ιστορικό διατηρητέο μνημείο (ΦΕΚ 473, τ.Β., 17-12-1982). Έτσι η Αρχαιολογική Υπηρεσία στο πληροφορήτη στη δεύτερη περίοδο των εργασιών (καλοκαίρι 1985), που υποχρεώθηκε να τις διακρίψει αμέσως;

Δεύτερον, οι εργασίες - σκόπιμα ίσως «αφανείς» - έχουν σοβαρότερα μειοεκτημάτα. Όταν έγινε από κοινού αυτοψία (Αύγουστος 1985) οι «αναστηλωτικές» εργασίες είχαν περατωθεί: όμως κανείς δεν έβρει τι μονωτικό υλικό χρηματοποιήθηκεν (δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, όπου ως μονωτικό υλικό χρηματοποιείται το... γυρροκοπικότατο τομέντο), ούτε υπάρχει ουσιοτητική τεκμηρίωση των επειδόματων, πέρα από μερικές στοιχειώδεις φωτογραφίες και τις αρκετά ουχιτήσιμες απόψεις του κ. Κοκόλη! Υποθέτω ότι πρέπει να είναι μία από τις ελάχιστες φορές, που εργασίες που γίνονται ανεξέλεγκτα και δίχως την προέγκρυψη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, δημοσιεύονται με πρόθεση να προβληθούν ως υποδειγματικές!

Όσον αφορά τη συντήρηση των εικόνων, τοιχογραφιών κλπ., ο συγγραφέας δεν διευκρίνισε, στην ειδικότητά του είναι «συντήρηση κτιρίων», όπως διαπιστώσαμε κατά την επιφή μαζι του, και συνεπώς μόνος συντηρητής εικόνων και τοιχογραφιών έπρεπε να είναι η ίδιωτη κ. Αθηνά Ρασάνη (απουσίας κατά την αυτοψία). Πέρα από αυτό, υπάρχουν βάσι-

μες υπόνοιες, ότι τα υλικά και οι μέθοδοι που χρηματοποιήθηκαν δεν προσιωνίζονται μακροχρόνια αισθά αποτελέσματα, όπως συναγάγεμε τουλάχιστον στην αυτοψία του Αύγουστου 1985, με τους επικεφαλής του Εργαστηρίου Συντηρήσεως της Εφορείας. Σημειώνω, ότι ο κ. Κοκόλης αρνήθηκε επίμονα ν' αναφερθεί στο είδος των χρηματοποιήθεντων υλικών, παρά την κατά νόμο υποχρέωσή του.

Έπειτα, γράφει επι λέξει: «Τα χρώματα των τοιχογραφιών είχαν καταστραφεί τελείως». Έστω και αν τούτο γίνεται δεκτό σα σχήμα υπερβολής, για να τονιστεί το μεβέθος της εργασίας του, ο κ. Κοκόλης φωράται να πέφτει σε μεγάλο ολίσθημα: στις φωτογραφίες που παραβίλησε όλες οι τοιχογραφίες έχουν χώρωμα είναι δική του, αυθιρίετη προσθήκη! Αν να, πρόκειται ασφαλώς για βανδαλισμό, όχι για συντήρηση. Αν όχι - όπως και είναι πράγματα -, γιατί υπερβάλει: Πάντως και οι σημαντικής έκτασης επειδόματες στις τοιχογραφίες είναι τελείως ατεκμηρώτες - συνεπώς επιλήψιμες, αν όχι κολασμείς.

Τρίτο, στη φωτογρ. 7 («δύο Παντοκράτορες»), η μεσαία παρουσίαζε σώμα και ακέρα το πρόσωπο του Χριστού «μετά τη συντήρηση», η αριστερή -πριν από τις εργασίες-, το έχει να λείπει σε μεγάλο βαθμό από κάθετη ρωμή! Ερωτώ: με ποιό δικαιώμα εγίνε τέτοια αυθιρίετη επέμβαση διάχυση των παραμικρού διαταγμάτου και χώρις να υπάρχει καμιά τεκμηρίωση; Δεν γνωρίζουν οι συντηρητές, ότι κάτια τέτοια απαγορεύονται «δια ροπάλου» από τις διεύθυνση συμβάσεων και από τους ισχύοντες κανόνες συντήρησης; Και πάσας άλλες παρόμοιες επειδόματες έγιναν άραγε, πριν ενημερωθεί η Αρχαιολογική Υπηρεσία;

Τέλος, ούτε για την «κρύπτη» και τα ευρήματά της, ούτε για τη συντήρηση των εικόνων και των άλλων κειμηλίων εντημέρωθηκε ποτέ η Αρχαιολογική Υπηρεσία. Να ελπίσουμε ότι εδώ τουλάχιστον ακολουθήθηκαν κάποιες σύγχρονες, επιστημονικές προδιαγραφές; Γεγονός είναι, ότι τεκμηρώνωση δεν υπάρχει, τουλάχιστον σ' εμάς.

Πρέπει να πω, ότι λυπάμαι για τη σκληρή γλώσσα που χρηματοποίησα.

αρχαιολογικά

μα αυτή απορρέει από τη θέση μου και από τον τρόπο με τον οποίο μας αντιμετώπισαν ως Υπηρεσία οι υπεύθυνοι του μοναστηριού και οι εκτελεστές της έργου. Γιατί, τελικά, το άρθρο δεν είναι πάρα μια πολύ αδέξια προσπάθεια για άλλοι, για να συγκαλυφθούν δηλαδή τα ασυγκάλυπτα, που δίλωστε δεν είναι τα μόνα που έγιναν από τους ίδιους στα εκκλησιαστικά μνημεία της περιοχής. Είναι άλλωστε ενδεικτική η σωστή των υπεύθυνων στο έγγραφο μας 1952/9-9-1985, όπου υποδεικνύαμε την απαράδεκτη και παράνομη κατάσταση, που δεν πρόκειται θέβαντα να συνεχιστεί, για το καλό του ίδιου του μηνύματος! Και είναι κρίμα - το λέω ειλικρινά-, γιατί η ευγενική πρωτοβουλία του χρηματοδότη μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα - όχι απλώς θεαματικά, αλλά αμφιβόλια! Και θέβαια καιρός είναι να μάθουμε όλοι, από τους ταγόνους μέχρι τον τελευταίο πολίτη, ότι η πολιτιστική κλήρουμα πρόστατεται από νόμους, που πρέπει να τους τηρούμε όλοι μας, μηδένος εξαιρούμενου.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Δημήτρης Δ. Τριανταφύλλουλος
Προϊστάμενος θης Εφορείας Βιζαντίνων
Αρχαιοτήτων- Ιωάννινα

Υποσημειώσεις

1. Από τη βιβλιογραφία σημειώνων ενδεικτι-

κά: G. Daux, εις: Bulletin de Correspondance Hellénique 85 (1961), σ. 759 εξ. 'Άγιος Προκοπίου. Ο Άγιος Νικόλαος του Μετόβου, περιοδ. Νέες Μορφές, τεύχ. 5 (1963), σ. 12 εξ. Art. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τόμ. Β', Θεσσαλία, 1976, σ. 340 εξ. P. Soustal, Die griechischen Quellen zur mittelalterlichen historischen Geographie von Epirus. Διδακτορική διατριβή (θετικού). Βιέννη 1975, σ. 98, ΔΙ. Πάλλας. Περὶ τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τὴν Ἀλῶν (Μεθοδολογικά), εἰς: Επετηρίς Εταιρείας Βιζαντινών Σπουδών 42 (1975/1976), σ. 157 εξ. K. Makris, Βιβλιογραφία, Αθήνα 1979, σ. 343. Ευτ. Σαπαρόπουλος Τελέυτα Ηπείρου κλπ., διάδοχος διατριβής, Αθήνα 1980, σ. 78 εξ. Δημ. Δ. Τριανταφύλλουλος εις: Αρχαιολογικά Δελτίον 29 (1973/1974). Χρονικά, σ. 622 (με τυπωγραφικά αδελφάτων στα όνομα μηνυμάτων). P. Soustal - J. Koder, Nikopolis und Kephallenia (Tabula Imperii Byzantini 3), Βιέννη 1981, σ. 207. Dem. D. Triantaphyllopoulos, Monumente und Quellen (Βιβλιορειτία του προηγουμένου έργου), εις: Balkan Studies 24/1 (1983), σ. 147.

2. Για το πρόβλημα αυτό: Δημ. Δ. Τριανταφύλλουλος, Η Επισκοπή και η Μονή Κοζάνης στην Ήπειρο, στα Actes du XVe Congrès International d'Etudes Byzantines (Αθήνα 1976), τόμ. II / Β', Αθήνα 1981, σ. 844 εξ. με βιβλιογραφία.

3. Soustal - Koder, σ. 622

4. Έκδοση S.C. Estoroffan, Βορκελώνη 1943, 23 πρά. και Soustal - Koder, σ. π.

5. Ακόμα και όταν οι επηρεορίες μιλάνε για «ανακαίνιση εκ δόθρων» πρόκειται συχνά για το πρώτο κτίσμα, που χαρακτηρίζεται

ως «ανακαίνισμένο» για λόγους τακτικής απένanti στον δυνάστη. Τα παραδείγματα είναι άφθονα και γνωστά, ώστε να παρέλειπεται παράθεσή τους εδώ.

Προς το περιοδικό Αρχαιολογία

Σχετικά με την επιστολή του κ. Δ. Τριανταφύλλουλου θα ήθελα να απαντήσω ότι, θεβαίως μπορεί να έχει την δική του αποψη, όσον αφορά την εργασία μας στο μοναστήρι του Αγ. Νικολάου στο Μέτσοβο. Άλλοι όμως έχουν εντελώς διαφορετική γνώμη. Παραδείγματα χάριν το πανεπιστήμιο DUMBARTON OAKS του HARVARD στην Ουάσιγκτον, γνωστό ως κέντρο βυζαντινολογικής έρευνας, άκουσε για τη δουλειά μας, ενδιαφέρθηκε έντονα, και μας προσέκλεσε εκεί όπου και δύσαμε μια διάλεξη με προβολή από διαφήμειες πάνω στο θέμα αυτό, στις 5 Δεκεμβρίου 1985. Σας στέλνω σχετικό φωτοαντίγραφο του ευχαριστηρίου γράμματος μετά τη διάλεξη.

Ευχαριστώ θερμά

Ε. Κοκόλης

Αρχιτέκτονας - Συντηρητής

Dear Mr. Cocolis,

I am writing to thank you for the presentation that you gave to the Fellows of Dumbarton Oaks on December 5, 1985.

δελτίο συνδρομής

Να αποσταλεί συμπληρωμένο και συναδεμένο από το αντίτυπο της συνδρομής στα γραφεία του περιοδικού
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ οδός Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3253246.

Επιθυμώ να εγγραφώ συνδρομητής για ένα χρόνο - 4 τεύχη - από το τεύχος αριθμ.

Συνδρομή Επωτερικού: Δρχ. 1.500 — Συμμετέων, Συλλόγων 2.000 — Οργανισμών, Τραπεζών, Ν.Π.Δ.Δ., Α.Ε. 2.500 — Μαθητών και Σπουδαστών 1.200 (με αποτολή φωτοτύπων αστυνομικής και πειραιτικής ταυτότητας αντιστοιχια).

Εμπειρικού: Αεροπορ. ταχυδρ. Ευρώπη \$ 22 — Αμερική, Καναδάς, Αυστραλία \$ 25 — Σπουδαστών εμπειρικού αντιστοιχια \$ 20 και 22.

Τρόπος πληρωμής: Ταχυδρομική ή τραπεζική επιταγή στο περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ.

Επώνυμο

Όνομα

Οδός / Αρ.

Ταχ. Κωδ.

Πόλη

Τηλεφ.

Ημερομηνία

Υπογραφή

αρχαιολογικά

concerning your work at Metsovo. We were interested to see the frescoes at the Monastery of St. Nicholas, and especially to hear about your methods of care and restoration.

It was a pleasure to have your wife, Athina Rassani, and yourself to lunch here on the 3rd to discuss your restoration work, and I hope that you profited from the conversations you had during those days with the scholars at Dumbarton Oaks.
With all best wishes to you both,
Yours sincerely,

Robert W. Thomson
Director

ΘΕΜΑ: Τροποποίηση του άρθρου 63 του ΚΠοινΔ για καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος και των πολιτιστικών αγαθών της χώρας

Τον τελευταίο καρό το Διοικητικό Συμβούλιο του Δ.Σ.Α., με ιδιαίτερη ζέση, έχει εγκύψει σε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, παρόντας θέση, τελικά, ως προς αυτά. Με το παρόν έγγραφο μου νομίζω ότι δρίσκουμε στα όρια αυτών των νέων ενδιαφερόντων του Δ. Συμβουλίου και το καλώ να πάρει θέση σε θέμα ζωτικού, πλέον, για την επιβίωση της όποιας ιδαιτέρητης της χώρας μας, αν ληφθεί υπόψη, μάλιστα, η χρονίζουσα κακοδαιμονία της κρατικής μηχανής. Επίσης, θεωρώ εκ των

κή μας κληρονομιά. Ακριβώς η επαγγελματική εποφή τη δική μου, αλλά και άλλων συναδέλφων, εντελώς πρόσφατα μάλιστα, δείχνει αυξημένο το ενδιαφέρον αυτό, με έμπρακτες παρεμβάσεις ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων. Η περίπτωση του Βλάστο Βελλόπουλου απεικονίστηκε με τη μεγαλύτερη δημόσια απήχηση το ενδιαφέρον αυτό.

Όμως, και στην τελευταία αυτή περίπτωση, αλλά και σε περιπτώσεις που αντιμετώπισα προσωπικά ως συνήγορος και πληρεξούσιος ιδιωτών σε ποινικό δικαστήρια, διαπίστωσα ότι το άρθρο 63 του ΚΠοινΔ, όπως είναι διατυπωμένο, δεν αρθρεί μεγάλα περιθώρια στους δικαστές για την αποδοχή της παραστάσεως ιδιωτών ως πολιτικών εναγόντων, σε περίπτωση ακόμα και βάσανων προσθολών του περιβάλλοντος της πολιτικής μας κληρονομιάς (γ.πλ. 50 παρ. 2 και 3 του «Αρχαιολογικού Νόμου» κλπ.). Πολύ συχνά τα δικαστήρια, ερμηνεύουντας κατά γράμμα το άρθρο 63 και στηριζόμενοι, άλλωστε, σε μια νομολογία που εξακολουθεί να μη παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις ως προς την απάτηση να έχει ο πολιτικός ενάγοντας άμεσο συμφέρον που να έχει θηρεί από την εξόποντη πράξη — και το οποίο, με τη σειρά του, εκλαμβάνεται συχνά στην στενότερη εκδοχή του —, προβαίνουν στην αποδοχή της πολιτικής

subscription

To be mailed completed and accompanied by the remittance value to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ** Magazine, 4 Panepistimiou str. 105 64 Athens Greece, tel. 325 32 46

I would like to subscribe to your publication for 1 year - 4 issues. — from issue No.

Subscription price: Greece \$ 18, Organizations \$ 26, Europe \$ 22, USA, Canada, Australia \$ 25 - Students \$ 20 & \$ 22

Payment: money order or bank manager's check to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ** Magazine, 4 Panepistimiou str. 105 64, Athens - GREECE.

Surname Name

Street - No City

Country Mail-code

Date Signature

αρχαιολογικά

αγωγής, όταν πρόκειται να δικάσουν ανάλογες περιπτώσεις. Εξαιρετικά, και μόνο (και θα πρέπει να ειπωθεί, μόνον από πολύ «βαρράλεσσο» δικαστές) πρέπεια εφεκτικότερη στάση και επιτρέπουν να διαφωνεί ή μη το έννομο συμφέρον των πολιτικών εναγόντων κατά την πρόσδοτη δικης. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι επενέγει μεταρρυθμισμό του α. 63 του ΚΠΙΟντ., στο οποίο, πέρα από την αναφορά στις σχετικές με την ημίκη βλάχη διατάξεις του Αστικού Κώδικα, θα πρέπει να ενταχθεί παράγραφος που να επιτρέπει πρτά, κατά την επιταγή διλλωτού του άρθρου 24 του Συντάγματος για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής υποτάσσεως της χώρας, την παράσταση, ως πολιτικής εναγόντων, πολιτών ή συλλογικών φορέων, όταν ειδικά πρόκειται για προσβάλλη των αγαθών αυτών.

Από τη δική μου πείρα, τουλάχιστον, έχω πεισθεί ότι, σε δίκες με αντικείμενο αδικήματα κατά των αγαθών αυτών, η παρουσία πολιτών ως πολιτικής εναγόντων θα διαλεύκειν αποτελεσματικότερη την κόθη περιπτώση και θα διασφαλίζει σοβαρότερα από οποιαδήποτε απλή, γραφειοκρατική και, κάποτε «δέσμωμα» Υπηρεσιακή παρέμβαση (που άλλωστε περιορίζεται στο ρόλο των απλών καταθέσεων ως μαρτύρων), την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και του περιβάλλοντος. Για ενίσχυση των όσων εξέθεσα προσθέτω ότι, το Συντριβανό της Επικρατείας, έχει δεχθεί, από την πλευρά του, το νόμιμο προσφυγών ή παρέμβασης, ενώπιον του, ιδιωτών ή φορέων, που παρόμοιας λόγων προστασίας. Επομένως, ανάλογος εκσυγχρονισμός των όσων ισχύουν στα ποινικά δικαστήρια δεν αποτελεί, πλέον, καθεστώτο «νεωτερισμό» ή μέτρο που θα ξενίσει.

Νομίζω ότι η πρωτοβουλία της οποίας σας υποθάλλω την ίδια, ερχόμενη από την πλευρά του Δ.Σ.Α., θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των καιρών μας καθώς θα υλοποιήσει μέτρο για το οποίο, είναι, πλέον, ώριμη η ελληνική κοινωνία, ενώ η λήψη του επιβάλλεται, εφόσον θέλουμε να διαφαίνουμε την πολιτιστική ιδιαιτερότητα της χώρας μας και το περιβάλλον της.

Με την ελπίδα μιας θετικής και εμπρακτικής απάντησης στο αίτημα

και στην πρότασή μου σας παρακαλώ να πιστέψετε στην εκτίμησή μου.

Βασιλής Κ. Δωροβίνης

Η καταγγελία του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων

Γεγονός των εθδομάδων που πέρασαν αποτέλεσε, ως προς την κατάσταση της «προστασίας» της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς, η έντονη διαμαρτυρία του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων για καταστροφές ή για διευκόλυνσή τους, εκ μέρους των τυπικά αρμόδιων Αρχών. Η διαμαρτυρία αυτή δόθηκε στον τύπο ποστς αρχές Απριλίου και αποτελεί την πρώτη συνολική καταγγελία του συλλόγου αυτού μετά το 1981. Στην καταγγελία υπάρχουν οι ακολούθες διαρρήτατες:

1. «Η Κυβερνήση και άλλοι δημόσιοι φορείς μοιάζει να έχουν έχεινήσει εξέρημη προτεραιότητα αξιόλογων κτιρίων που είναι ανάγκη να διατηρηθούν».

2. «Οι περιπτώσεις του κτιρίου του Γκαζιού (Δήμος Αθηνας) και της οικίας Παπαγιάννη (Δήμος Βέρρυσσας) δείχνουν ότι η Κυβερνήση ενεργεί για τη διευκόλυνση της προεκλογικής δημιαρχίας δημοτικών αρχών, που σπεύδουν να δημιουργήσουν «ελεύθερους» χώρους με την κατέδαφηση αξιόλογων κτιρίων. Στην περίπτωση του ανεμβόλου του Μετεπτευτικού της Αθηνας), που ενώ έχει καταγγελθεί ότι η κατεδάφιση του είναι παρόντο, η άδεια ανέγερσης νέου κτισμάτου στη σειρά παραμένει σε ισχύ. έχουμε χαρακτηριστικό δείγμα αδιαφορίας των αρχών». Και η ανακοίνωση του συλλόγου συνεχίζει με την ακόμα διαρρήτητη λέξη: «

3. Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ εκφράζει την έντονη ανησυχία ότι οριμένες τουλάχιστον από τις μεταθέσεις αρχιτεκτόνων του ΥΠΕΧΩΔΕ συνδέονται με την άσκηση πίεσης προς συναδέλφους για ζητήματα που αφορούν επιστημονική δεοντολογία και το καθήκον προστασίας της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς».

Τελεώνωντας, ο ΣΑΔΑΣ θεωρεί ως γενικότερη και άμεση απελπή για την αρχιτεκτονική κληρονομιά την οικονομική πολιτική λιτότητας «που εκδηλώνεται με τις περιόδους κονδυλίων των μελετών και των έργων

και στον τομέα αυτό». Ακριβώς, όμως, από την διαπίστωση αυτή δημοιουργείται το εύλογο ερώτημα μήπως κάποιο δέντρο κρύβει ένα ολόκληρο δάσος. Ας εξηγηθούμε.

Υπέρεχαν, μετά το 1981, δύο λύσης κρατική και ανάλογος σχεδίασμας — με την εφαρμογή του — για εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ενώς πλαισίου που κατά επιεική χαρακτηρισμό μπορεί να ονομαστεί άδιλο: «Έγινε αντιληπτό από τις Αρχές ότι οι επενδύσεις για τη διάσωση και αξιοποίηση της κληρονομιάς αυτής είναι από τις παραγωγικότερες της εθνικής οικονομίας; Φρόντισαν οι αρχές αυτές να δώσουν μια νέα μορφή πληροφόρησης στους πολίτες για την αξία αυτής της κληρονομιάς, με απτά και συγκεκριμένα επιχειρήματα και όχι με κλαυθμηρισμούς του τύπου των τελευταίων εκπομπών της τηλεόρασης για τα νεοκλασικά της Αθήνας; Εμείς απαντάμε πως, ασφαλώς, όχι. Τίποτε από αυτά δεν έγινε και δεν γίνεται. Συνεχίζεται η πολυαρχία, η πολυνομία, η διώξη των ανθρώπων που κάνουν το καθήκον τους μέσα στις δημόσιες υπηρεσίες (το φανόμενο δεν είναι αυτών των ημερών μόνο, όπως φαίνεται να θεωρεί ο ΣΑΔΑΣ), η ρουσφετολογία και όλα τα άλλα φαινόμενα που ο γράφων επισημαίνει σε συμμετοχή του στη σχετική έρευνα του «Αντί» (τεύχος του της 6-12-85). Δεν υπάρχει, πια, καιρός για ημιτερά. Τόσο ο ΣΑΔΑΣ όσο και άλλοι φορεί που ασχολούνται με θέματα προστασίας, πρέπει να έχουν το θάρρος να αποδύθουν σε συνολικό ανύλινα για την προστασία και αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς, με προσποτή αναπτυξιακής. Και να έκινησουν, προηγουμένως, με τη διαπίστωση ότι τίποτε δεν άλλαξε στην παραδοσιακή κατάσταση «προστασίας», εκτός ίσως από το διαφανότερο «φρούτο» του τελευταίου καιρού για απλό έξοφτωμα σχετικών ευθυνών και αρμοδιοτήτων στους ώμους της έρμης (και εντακτικά «προετοιμασμένης». δεκαετίες τώρα, από τον αμαθή εργαλοθρισμό) Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι μπούλωντές του κ. προέδρου της Κοινότητας στην Κοσκινό της Ρόδου εικονίζουν το τι μας περιμένει με το έξοφτωμα αυτό...»

Βασιλής Κ. Δωροβίνης